

HELSINGIN YLIOPISTO

Osapuolet vai ihmiset? Suomi vai me?

Toimijoiden vertailua yleiskielisessä ja selkokielisessä virkatekstissä

Kääntämisen ja tulkkauksen maisteriohjelma

Käännös- ja tulkkausviestintä

Maisterintutkielma

Laatija:

Orfelia Cueto Ursin

Ohjaaja:

Kaarina Pitkänen-Heikkilä

21.5.2025

Helsinki

Tiedekunta: Humanistinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Kääntämisen ja tulkkauksen maisteriohjelma

Opintosuunta: Käännös- ja tulkkausviestintä

Tekijä: Orfelia Cueto Ursin

Työn nimi: *Osapuolet vai ihmiset? Suomi vai me?* Toimijoiden vertailua yleiskielisessä ja selkokielellisessä virkatekstissä.

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Toukokuu 2025

Sivumäärä: 53 + espanjankielinen tiivistelmä 9

Avainsanat: selkokieli, käännösstrategiat, kielellinen saavutettavuus, selkomukauttamisen keinot

Ohjaaja tai ohjaajat: Kaarina Pitkänen-Heikkilä

Säilytyspaikka: E-Thesis

Muita tietoja:

Tiivistelmä:

Maisterintutkielmassa tarkastellaan selkomukautetun tekstin toimijoita vertailemalla niitä yleiskielen toimijoihin. Selkomukautettujen toimijoiden tarkastelussa on käytetty apuna käännösstrategioita (Vinay & Darbelnet 1995; Chesterman 1997; Nida 1964). Tavoitteena on ollut huomata, millaisia käännösstrategioita virkakielisen tekstin toimijoiden selkomukautuksessa on käytetty. Tarkastelussa olleet tekstit ovat ulkoministeriön julkaisemia ja ovat nimeltään *Nuoret, rauha ja turvallisuus: Suomen kansallinen toimintaohjelma 2021–2024*. Julkaisu koskee vuonna 2015 YK:n hyväksymää päätöslauselmaa *Nuoret, rauha ja turvallisuus*.

Toimijoiden havaitsemisella on tärkeä rooli kielen ymmärtämisen kannalta. Etenkin selkokielellä suositellaan käytettävien konkreettisten toimijoiden. Tekstin kirjoittajia on ohjeistettu tuomaan tarkasti esille se, kuka tekstissä toimii. Selkokielellä tämä ohjeistus tulee ottaa tarkemmin huomioon, ja selkomukauttamisessa pyritään käyttämään rakenteita, joissa osallistujat ja tekijä ilmaistaan selkeästi. Virkakielen on usein todettu olevan vaikeasti ymmärrettävää abstraktin sanaston vuoksi. Suomessa viranomaisille on suunnattu selkeän kielenkäytön vaatimus.

Selkomukauttamisella ja kääntämisellä on useita yhtymäkohtia, joista yksi keskeinen on viestin muokkaaminen uudelle kohdeyleisölle sopivaksi. Selkokieli tarkoittaa kielen muotoa, joka on muun muassa rakenteeltaan ja sanastoltaan lukijalleen ymmärrettävämpää kuin yleiskieli. Selkokielellisessä tekstissä voidaan käyttää sellaisia selkomukauttamisen keinoja, jotka ovat verrattavissa käännösstrategioihin. Tutkielman analyysissä nousevat esiin seuraavat seitsemän

käännösstrategiaa: *hyponymia, synonymia, abstraktiotason muutos, jakautumisen muutos ja painopisteen muutos, adaptaatio sekä toisto.*

Aineisto koostuu julkaisuista poimituista yhteensä 101 katkelmasta, joissa tekstin toimija on muuttunut yleiskielisen ja selkokiehisen tekstin välillä. Aineisto on luokiteltu niiden vaikutusten mukaan, joita käännösstrategiat aiheuttavat selkomukautuksessa. Käännösstrategiat voivat aiheuttaa muun muassa abstraktin toimijan häivyttämisen tai nostamisen esiin, toimija voi yleistyä, tarkentua tai toistua, toimija voi olla synonyymi yleiskieliselle toimijalle tai se voidaan tuoda lukijaa lähemmäs muilla keinoilla.

Tutkielman tulokset osoittavat, että selkomukauttamisen keinot ja käännösstrategiat ovat monissa tapauksissa samankaltaisia, ja usein verrattavissa toisiinsa. Suurin vaikutus, joka selkomukautuksen toimijoissa näkyy, on abstraktiotason laskeminen. Selkomukautuksen toimijoita on myös muun muassa korostettu tai nostettu lauseen teemapaikalle, sekä korvattu yläkäsitteillä ja tutuilla sanoilla. Kaikkia valittuja käännösstrategioita on voitu soveltaa lukuisiin selkomukautettuihin katkelmiin. Kaiken kaikkiaan tutkielma osoittaa selvästi, että selkomukauttamista voidaan tarkastella käännösstrategioita hyödyntämällä.

Sisällys

1. Johdanto	5
2. Aineisto ja metodologia	8
2.1 Aineisto	8
2.2 Menetelmä	11
3. Selkomukauttamisen keinot käänösstrategioiden rinnalla	13
3.1 Selkomukauttaminen ja sen keinot	14
3.2 Käänösstrategiat	16
4. Toimija	19
4.1 Tekstin toimijat	19
4.2 Selkokielen toimijat	21
4.3 Passiivi selkokielessä	22
5. Selkeä virkakieli	24
6. Analyysi	25
6.1 Abstraktin toimijan häivyttäminen passiivilla	25
6.2 Toimijan yleistyminen	28
6.3 Toimijan tarkentuminen	33
6.4 Muut kategoriat	37
6.4.1 Toimijan nostaminen esiin aktiivilla	37
6.4.2 Toimijan tuominen lähemmäs persoonapronominilla	39
6.4.3 Tasavertaiset toimijat synonymialla	41
7. Tulosten yhteenvedoa ja pohdintaa	42
8. Johtopäätökset	48
Lähteet	50
Resumen del trabajo en español	

1. Johdanto

Tarkastelen tutkielmassani selkokielen toimijoita virkatekstissä. Minulla on tarkastelussa yksi virkakielinen teksti ja sen selkomukautettu tiivistelmä. Virkateksti on ulkoministeriön julkaisema raportti YK:n päätöslauselmasta *Nuoret, rauha ja turvallisuus*. Yleisesti virkakieltä pidetään vaikeasti ymmärrettävänä – myös kansainvälisellä tasolla.

Virkateksteissä on paljon hallinnon ja lainsäädännön ilmauksia, jotka eivät avaudu välttämättä yleiskielen lukijallekaan. (Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015: 98–99.) Tällaiset erikoisilmaukset nostavat myös tekstin abstraktiotasoa. Suomessa erilaiset lait säätelevät viranomaisten selkeää kielenkäyttöä. Selkeän virkakielen lisäksi viranomaisten tulee tarjota selkokielistä tietoa ja palveluita niille, joille yleiskieli on liian vaikeaa.

Selkokieli tarkoittaa kielen muotoa, jonka rakenne, sisältö ja sanasto on lukijalleen ymmärrettävämpää (Selkokeskus 2021a). Selkokieltä ajaa tavoite kielellisestä saavutettavuudesta ja yhdenvertaisuudesta (Juusola 2019: 4), minkä vuoksi koen selkokielen tutkimuksen tärkeänä. Jokaisella pitäisi olla mahdollisuus saada tietoa ja palveluita sellaisessa kielen muodossa, jota ymmärtää. Tiedon ymmärtäminen on keskeinen edellytys itsenäiseen elämään. Sen lisäksi, että tarkastelen selkokielisen virkatekstin toimijoita, hyödynnän selkomukautettujen toimijoiden tarkastelussa käännösstrategioita. Kääntäjäopiskelijana minua kiinnostaa selkokielen ja kääntämisen samankaltaisuus, ja se onko selkomukauttamisen keinoilla ja käännösstrategioilla samoja funktioita.

Tekstin toimijalla en tarkoita pelkästään subjekteja, koska myös muut lauseenjäsenet voidaan tulkita toimijan rooliin. Toimijoiden tarkastelu kiinnostaa minua siksi, että toimijan havaitsemisella on merkittävä rooli tekstin ymmärtämisen kannalta. Tekstin on todettu olevan helppolukuisempaa silloin, kun toimijat ovat konkreettisia. Usein lukija jää kaipaamaan tietoa siitä, kuka tekstissä toteuttaa asiat. (Kotimaisten kielten keskus a.) Kirjoittajia on suositeltu tarkastamaan, näkykö heidän teksteissään toimijat (Kotimaisten kielten keskus b). Toimintaohjelmaa käsittelevä raportti kertoo ihmisyydestä ja päätöksistä, joissa on oletettavasti takana inhimillinen toimija. Inhimillisellä toimijalla tarkoitan ihmistoimijaa tai ihmistoimijoista koostuvia tahoja ja ryhmiä. Toimijalla on siis tärkeä rooli informoivissa teksteissä. Jos lukija ei ymmärrä toimijaa, on riskinä, että ymmärtämättä jää myös koko sitä ympäröivä viesti.

Selkokielen toimijoita ovat tutkineet aiemmin muun muassa Kulkki-Nieminen (2010) ja Valtasalmi (2024). Selkokielestä tehtyjä havaintoja on ollut muun muassa sanojen konkreettistaminen tai havainnollistaminen, *ihminen*-sanan käyttö sekä nominaalistusten purkaminen. Nämä havainnot vaikuttavat usein myös tekstin toimijoiden ilmaisuun ja merkitykseen. Suomen ulkopuolella selkokielen passiivia on tutkinut muun muassa Pedrini (2022), joka on todennut, että selkokielessä toimijan pitäisi olla eksplisiittisesti esillä, mutta ei aina.

Selkomukautuksen toimijoiden tarkastelussa otan huomioon myös lähtötekstin toimijat, eli ne toimijat, joiden pohjalta selkomukautus on tehty. Toisin sanoen teen toimijoiden tarkastelussa vertailua lähtö- ja kohdetekstin välillä. Vertailuun saan hyvän mahdollisuuden lähtöaineistostani: Suomen ulkoministeriön raportista *Nuoret, rauha ja turvallisuus: Suomen kansallinen toimintaohjelma 2021-2024*. Raportti koskee vuonna 2015 YK:n hyväksymää päätöslauselmaa *Nuoret, rauha ja turvallisuus*. Tavoitteeni tutkielmassani on huomata toimijoiden muutokset tekstien välillä sekä analysoida, millaisia käänösstrategioita ja keinoja selkomukauttamisessa on käytetty toimijoiden kohdalla. Oletukseni on, että tarkastelemassani yleiskielisessä julkaisussa tekstin toimijat on ilmaistu eri tavalla kuin selkokielisessä julkaisussa, ja että selkomukauttamisen keinot ovat verrattavissa käänösstrategioihin.

Koska tarkasteleman selkokielinen julkaisu on kirjoitettu yleiskielisen version pohjalta, on kyseessä selkomukautus. Se on siis kirjoitettu lähtötekstin aiheesta noudattaen selkokielen kriteerejä. Julkaisulla on Selkokeskuksen myöntämä selkotunnus. On olemassa myös tekstejä, jotka on kirjoitettu alun perin selkokielen muotoon, jolloin kyseessä ei ole selkomukautus.

Selkokielen kohdeyleisönä ovat erityisryhmät, eli ihmiset, joille yleiskielen lukeminen ja ymmärtäminen aiheuttaa haasteita (Valtasalmi 2024: 5). Tällaisia erityisryhmiä ovat esimerkiksi kehitysvammaiset, maahanmuuttajat ja ikäihmiset. Selkokieli voi esiintyä myös puheen muodossa, eli selkopuheena (THL: 2023). Selkokeskuksen *Selkokielen tarvearvion* (2019) mukaan Suomessa selkokieltä tarvitsee noin 650 000 – 700 000 ihmistä. Vuonna 2014 tarvearvio oli 100 000 ihmistä vähemmän, mikä kertoo selkokielen tarpeen lisääntymisestä. Lisääntymiseen vaikuttaa muun muassa maahanmuuttajien määrän kasvu, nuorten lukutaidon heikentyminen PISA-tutkimuksen mukaan sekä väestön ikääntyminen. Väestön ikääntymisen myötä muistisairaudet ja ymmärtämiseen liittyvät haasteet lisääntyvät. (Juusola 2019: 3.) On siis sanomattakin selvää, että selkokieli ja sen kehittäminen on tarpeellista.

Selkokielen tarvitsijoita on paljon, eikä jokaisen selkokielen tarve ole samanlainen. Olisi ihanteellista, jos jokaiselle selkolukijalle voitaisiin tuottaa omaan tarpeeseensa sopiva selkomukautus viranomaisteksteistä. Tähän ei kuitenkaan ole resursseja tai aikaa, joten aineistoni kaltaisilla selkomukautuksilla on kohderyhmänä kaikki selkokieltä tarvitsevat. (Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015: 99.) On kuitenkin mielestäni hienoa, että ulkoministeriön ja muiden viranomaistahojen raportteja julkaistaan selkokielellä. Näin kielellinen tasa-arvo toteutuu paremmin, ja varmistetaan myös se, että yhä useampi saa mahdollisuuden oppia ja tiedostaa yhteiskunnallisia teemoja. Selkokeskus (2021b) on määritellyt kolme tapausta, joiden mukaan selkokieltä tulisi tuottaa: kun asia koskee kaikkia kansalaisia, kun asia koskee erityisesti selkokieltä tarvitsevia ihmisiä ja kun tieto on saatavilla vain digitaalisessa muodossa. Tarkastelemani ulkoministeriön raportti täyttää oman arvioni mukaan nämä kolme tapausta.

YK laati vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen vuonna 2006. Tämän sopimuksen myötä monet maat sekä niiden poliittiset johtajat käänsivät katseensa saavutettavaan kieleen ja kommunikatiiviseen inklusioon. Saavutettavuus kielessä tarkoittaa sitä, että tieto on helppo löytää ja että kieli tulee ymmärretyksi. (Maaß 2020: 6.) Kielen saavutettavuuden lisääntymisestä hyötyvät täten muut ryhmät vammaisten ihmisten lisäksi (Maaß 2020: 21). Suhteutan selkomukauttamisen omaan tieteenalaani eli käännöstieteeseen siinä mielessä, että selkomukauttajien ja kääntäjien tulee molempien ottaa huomioon tekstin lukijakunta muokkaamalla tekstistä sopiva (Kuusi, Pitkänen-Heikkilä, Hartama-Heinonen, Leskelä, Pasanen, & Eskelinen 2023: 90). Tämä tarkoittaa, että selkomukauttamisen voi nähdä eräänlaisena kääntämisenä, jossa tulee tehdä valintoja tekstin muokkaamisessa ilman, että olennaista informaatiota katoaa. Selkomukauttamisen valinnat ja keinot voivat olla verrattavissa käännösstrategioihin.

Kulkki-Nieminen (2010) omistaa väitöskirjassaan oman luvun selkokirjoittajille kääntäjinä. Hän toteaa, että selkomukauttamista on verrattu kääntämiseen - ja syystä. Selkokirjoittamisessa ja kääntämisessä tulee kohdeyleisön lisäksi sisäistä lähde- ja kohdetekstien funktiot sekä niiden avulla ylläpidettävä vuorovaikutus. Hän korostaa myös, että lähde- ja kohdetekstien samuus ei ole edes mahdollista. Tärkeintä on se, että lukija osaa sisäistä kohdetekstin merkitykset ja liittää ilmauksen lähdetekstin kannalta relevantteihin semanttisiin ja kommunikatiivisiin merkityksiin. (Kulkki-Nieminen 2010: 65–66.) Tavoitteeni on vastata tutkielmassani seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Millaisia muutoksia lähtötekstin toimijoihin on tehty selkomukautuksessa?
- 2) Ovatko muutokset selkokielen suositusten mukaisia?
- 3) Millaisia käänösstrategioita selkomukautuksessa on käytetty, tai onko sellaisia havaittavissa?

Tutkielmani rakenne etenee aineiston ja menetelmän esittelyllä luvussa 2. Luvuissa 3–5 siirryn tutkielmani teoriaosuuteen. Luvussa 3 esittelen selkomukauttamisen keinoja ja käänösstrategioita, luvussa 4 kielen toimijoita. Luvussa 5 tarkastelen selkeää virkakieltä. Luvussa 6 teen aineiston analyysin. Luvussa 7 kokoan yhteen saamani tulokset, ja viimeisessä luvussa 8 arvioin ja pohdin tuloksiani ja esitän ideoita jatkotutkimukselle.

2. Aineisto ja metodologia

Esittelen seuraavaksi materiaaliini, josta poimin aineistoni. Esittelen menetelmän tämän jälkeen luvussa 2.2.

2.1 Aineisto

Tutkimukseni aineistona toimii poimimani katkelmat Suomen ulkoministeriön julkaisusta *Nuoret, rauha ja turvallisuus: Suomen kansallinen toimintaohjelma 2021–2024*. Julkaisu käsittelee Suomen kansallista toimintaohjelmaa YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmasta *Nuoret, rauha ja turvallisuus toimeenpanemiseksi* vuosien 2021–2024 aikana. Valitsin tämän julkaisun siksi, koska se on ajankohtainen ja valinnan aikana syksyllä 2024 Suomen toimintaohjelma oli edelleen virallisesti käynnissä. Minulla on tarkastelun kohteena julkaisun yleiskielinen ja selkokielineen versio. Julkaisu on näkyvissä Suomen valtioneuvoston digitaalisessa julkaisuarkisto Valtossa. Valtioneuvosto julkaisee Valtoon Suomen ministeriöiden esitelmiä, raportteja ja muita julkaisuja. Valtossa on paljon selkokieliisiä julkaisuja, jotka ovat selkomukautuksia yleiskielisistä julkaisuista tai alun perin selkokieliisiä julkaisuja. Kun kirjoitin Valton hakukenttään sanan selkokieli, ilmestyi lukuvaihtoehtoisiksi paljon selkokieliisiä esitelmiä ja raportteja. Osassa julkaisuja ei ole otsikossa mainintaa selkokielestä, mutta kun tekstejä silmäilee, voi ne todeta

selkokielisiksi. Monet Valtossa julkaistut selkokieliset tekstit koskevat jollakin tapaa selkokielen lukijoita, kuten kehitysvammaisia, maahanmuuttajia tai nuoria.

Valtioneuvoston kanslia on vastuussa ministeriöiden käänös- ja kielipalveluista. Selkokielisen version tekijäksi on merkitty ulkoministeriö, eikä selkomukauttajien nimiä ole tiedossa. Selkokielisellä julkaisulla on selkotunnus, joka vahvistaa sen olevan Selkokeskuksen hyväksymä. Selkokielisen julkaisun vaikeustasosta ei ole mainintaa. Selkokielen vaikeustasot vaihtelevat Suomessa paljon, ja selkotunnus myönnetäänkin vaikeustasoltaan monenlaisille julkaisuille (Leskelä 2019: 367). Tämän vuoksi on vaikea määrittellä tekstin vaikeustaso, mutta sen voisi olettaa kuuluvan yleisimpään tunnistettuun kategoriaan, eli perusselkokieleen. Perusselkokieli on selkokielen yleistaso ja se on suunnattu laajasti selkokielen pääkohderyhmille. Perusselkokieltä voidaan mitata Selkokeskuksen Selkokielen mittarin avulla (Selkokielen mittarista luvussa 3). Aineistossani on tunnistettavissa perusselkokielelle kuuluvia kielenpiirteitä, kuten yleisen ja konkreettisen sanaston käyttö, neutraali sävy sekä lukijan aliarvioimisen välttäminen. (Leskelä 2019: 374–376.) Minun mielestäni toimintaohjelman raportissa ei aliarvioida lukijaa, koska siinä käsitellään aihetta, jonka ymmärtäminen selkokielestä huolimatta vaatii yleissivistystä ja keskittymiskykyä.

Tekstin alkuperäinen, yleiskielinen versio on julkaistu 20.08.2021 ja selkokielinen versio 1.10.2021. Yleiskielisessä versiossa on yhteensä 54 sivua, kun taas selkokielisessä on yhteensä 28 sivua. Julkaisun selkomukautettu versio on siis melkein puolet alkuperäistä lyhyempi. Minulla on tarkastelussa molemmat julkaisut kokonaisina. Perustelen tätä sillä, että koska selkomukautus on paljon tiivistetympi, niin suurta määrää toisiaan vastaavia kohtia tekstien välillä ei välttämättä löydy. Sen vuoksi kattavan aineiston ja yleiskuvan saamiseksi koen tarpeelliseksi ottaa lähtöaineistoksi julkaisut kokonaisina. Selkokielisen julkaisun nimi on *Toimintaohjelman selkokielinen tiivistelmä*. Vaikka julkaisu kulkee tiivistelmän nimellä, se on oman arvioni mukaan yleiskielisen julkaisun selkomukautus. Yleisesti katsoen kaikki selkomukautukset ovat tiivistelmiä niiden lähtöteksteistä, koska niistä täytyy karsia paljon pois – siis tiivistää.

Toimintaohjelman raportti on tekstilajiltaan informoiva. Informoivalle tekstille tyypillisesti se tiedottaa lukijaansa tietystä aihepiiristä, jonka se katsoo tärkeäksi ja tarpeelliseksi (Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015: 37). Lisäksi tekstin on julkaissut instituutio, eli ulkoministeriö, ja siinä esitellään toimintaa, mikä on myös yksi informoivan tekstilajin piirre. Selkokielinen versio tästä julkaisusta on informoivan tekstilajin alalaji. (Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015: 98.) Molempien julkaisujen päätavoitteena on saada

oma lukijansa tiedostamaan nuorten potentiaali rauhan edistämisessä ja turvallisuuden ylläpitämisessä. Näiden asioiden tiedostamisen avuksi on esitelty lukuisia tapoja, miten ne toteutetaan jopa käytännössä sekä ketkä näistä asioista ovat aikaisemmin puhuneet ja päättäneet.

Kyseisestä toimintaohjelmasta tiedottaminen on varmastikin arvioitu tärkeäksi ja tarpeelliseksi, koska se koskettaa isoa osaa Suomenkin yhteiskunnasta: nuoria. Suomessa suuret ikäluokat ovat jo iäkästä väestöä, ja usein kuuleekin, että nuorissa on tulevaisuus. Tämän vuoksi on tärkeää, että puhutaan nuorten potentiaalista ja heidän osallistumisestaan päätöstentekoon sekä yhteiskunnalliseen toimintaan. Nuorten osallisuus ei ole tärkeää vain Suomen tulevaisuuden vuoksi, vaan nuorten itsensä vuoksi. Julkaisussa korostetaan, kuinka kaikenlaisten ja eritaustaisten nuorten osallisuutta tulee lisätä. Osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan lisää nuorten arvokkuuden tunnetta ja vähentää syrjäytymisen riskiä. Lisäksi yhä useammalla nuorella on vaikeuksia luetun ymmärtämisessä, ja senkin vuoksi he tarvitsevat selkokieltä. On siis tärkeää, että mahdollistetaan kaikille nuorille kyseisen Suomen toimintaohjelman ja YK:n päätöslauselman sisällön ymmärtäminen.

Julkaisun selkokielineen versio rakentuu lähtötekstin rakenteen varaan. Julkaisuilla on informaation kulun kannalta sama rakenne, mutta erilaiset otsikoinnit. Selkokielisestä julkaisusta on karsittu paljon eri alalukuja ja siinä on esitetty lähtötekstin eri alaluvuissa kerrotut asiat yhdessä pääluvussa. Yleiskielisessä julkaisussa on neljä päälukua, joista kahdella on viisi alalukua. Selkokielisessä julkaisussa on kolme päälukua, joista yhdellä on viisi alalukua. Molempien julkaisujen viimeisessä luvussa eli itse toimintaohjelmasta kertovassa luvussa (yleiskielisen luku 2 ja selkokielisestä luku 3) toteutuu melko samanlainen rakenne. Luvussa kerrotaan toimintaohjelman tavoitteista ja niiden toimeenpanosta. Tavoitteet on ilmaistu kummassakin julkaisussa numeroimalla ja taulukoimalla. Toki yleiskielisessä tekstissä on tavoitteille enemmän taustoitusta leipätekstissä.

Selkokielelle tyypillisesti (Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015: 106) selkokielisessä julkaisussa on ilmaistu aihe ja toiminta ensin perusesittelyllä, jonka jälkeen on siirrytty yksityiskohtaisempiin tietoihin. Selkokielisessä julkaisussa on myös alussa metatekstiä, joka ohjaa lukijaa siinä, miten edetään ja missä järjestyksessä asiat kerrotaan. Metatekstiin on kirjoitettu lukujen nimet isoilla kirjaimilla. Selkokielineen teksti on rajattu melko keskelle ja kapeaksi joka sivulle, eli se ei ulotu marginaalista marginaaliin kuten lähtötekstissä. Tekstin kapeus ja rivien lyhyys voivat auttaa selkolukijaa hahmottamaan

tekstiä sekä palaamaan aikaisempiin kohtiin helpommin. Jotkin asiat on kirjoitettu selkotekstissä ranskalaisin viivoin. Tavoitteista kertovissa luvuissa, joissa on paljon luettelua, on tummennettu ja korostettu joitakin lauseita.

Aineistoni koostuu yhteensä 101 yleiskielisestä ja selkokielisestä katkelmasta, jotka olen poiminut julkaisuista. Kaikissa katkelmissa on tapahtunut tekstilajien välillä toimijan muutos. Toimija tarkoittaa kielen osaa, jolla on ympärillään prosessi tai tavoite. Toimija voi toteuttaa tai vastaanottaa toimintaa. Toimijoita on aineistoni jokaisessa katkelmassa vähintään yksi. Olen luokitellut katkelmat kuuteen kategoriaan, joissa tapahtuu erilainen toimijoiden muutos. Esittelen kategoriat ja niiden esiintymismäärän omassa taulukossaan analyysin jälkeen luvussa 7. Esittelen analyysiluvussa jokaisesta kategoriasta muutaman esimerkkikatkelman. En siis esittele kaikkia 101 katkelmaa, mutta analysoin kattavasti jokaiseen kategoriaan kuuluvia katkelmia, jotta toimijoiden muutoksista saa yleiskuvan. Osa katkelmien toimijamuutoksista kuuluu useampaan kuin yhteen kategoriaan. Saadakseni kokonaiskuvan siitä, kuinka paljon erityyppisiä tekstin toimijoita koskevia muutoksia on tehty, olen sijoittanut tällaiset katkelmat useampaan kategoriaan. Tämä on syy sille, miksi taulukossa esiintyviä lukuja on kategorioiden rinnalla yhteensä yli 101.

2.2 Menetelmä

Tutkimukseni perusmenetelmänä toimii vertaileva tekstianalyysi. Tekstin lukemisella voi määrittää sen tarkoitusperän sekä sen, miten se on kirjoitettu. Lukemisen tulee toteutua niin yleisellä kuin yksityiskohtaisella tasolla. Toisin sanoen, ensin pitää ymmärtää teksti kokonaisuuden tasolla, jotta sen voi ymmärtää yksityiskohtien tasolla. (Newmark 1988: 11.)

Vertaileva tekstianalyysi on käännöstieteen vanhimpia tutkimusmenetelmiä (Kuusi & Taivalkoski-Shilov 2024: 170). Vertailun aloittamiseksi olen ensin varmistanut, että tutkimani tekstit vastaavat toisiaan. Tutkimukseni on laadullista ja se on vaatinut tarkkuutta sekä tutkimiini piirteiden systemaattista tarkastelua. Käytän laadullisen analyysin tukena määrällistä analyysia, jonka tarkoituksena on olla suuntaa antavana. Tarkoitin systemaattisuudella sitä, että olen valinnut tietyn kielenpiirteen, eli toimijan, jonka suhteen analysoin tekstiä. Tarkoitukseni on etsiä vertailevan analyysin avulla eroja toimijoista, ei niinkään samankaltaisuuksia.

Vertailun apuna tulee käyttää tiettyjä käsitteitä sekä työkaluja (Toury 2012: 106). Työkalut ja käsitteet, joiden kautta toteutan vertailevan analyysin, ovat käänösstrategiat ja selkomukautuksen keinot selkomittarin kriteereihin nojaten. Menetelmänä toteutan myös selkomukautusten tarkastelua käänösstrategioiden valossa, sillä tutkimukseni kuuluu käänöstieteen alaan. Tarkoitukseni on havaita etenkin mahdollisia toistuvia toimijoiden muutoksia aineistossa ja luokitella yksittäisiä muutoksia joko käänösstrategioihin, tai vaihtoehtoisesti omiin luokituksiinsa. Koska selkomukauttaminen ei ole täysin verrattavissa kieltenväliseen kääntämiseen, on hyvä tiedostaa, että kaikki löytämäni muutokset eivät välttämättä putoa aiemmassa tutkimuksessa esitettyihin käänösstrategioiden kategorioihin. Täten tutkimukseni on aineistolähtöistä, siis luokittelun muutokset niihin luokkiin, jotka aineistostani laadullisen tutkimuksen perusteella syntyvät. (Kuusi & Taivalkoski-Shilov 2024: 175.)

Kieltenvälistä kääntämistä ja selkomukauttamista yhdistää yleisesti eriasteinen tekstin muokkaaminen lukijakunnalleen sopivaksi. Tämän lisäksi yhdistävä tekijä ovat ne keinot, joiden avulla tekstiä muokataan. (Kuusi, Pitkänen-Heikkilä, Hartama-Heinonen, Leskelä, Pasanen, & Eskelinen 2023: 90.) Kulkki-Nieminen (2010: 61) on kutsunut näitä keinoja muun muassa valinnoiksi. Kutsun itse tutkielmassani näitä valintoja strategioiksi, joita avaam luovassa 3. Selkomukauttamisen lähtökohtana on alkuperäisen tekstin tarkka lukeminen. (Kulkki-Nieminen 2010: 61.) Myös kääntämisessä on korostettu lähtötekstin tarkkaa ja kokonaisvaltaista lukemista (Newmark 1988: 51). Tämän lisäksi selkokirjoittajia ja kääntäjiä yhdistää lähtötekstien ja kohdetekstien funktioiden sisäistäminen sekä vuorovaikutuksen ja viestien merkitykset tekstissä (Kulkki-Nieminen 2010: 66). Toisin sanoen selkokirjoittaminen tai kääntäminen eivät kumpikaan ole vain sanojen muokkaamista kohdeyleisölle sopivaksi, vaan muokattavan tekstin tarkastelemista kokonaisuutena pitäen mielessä kohdeyleisön tarpeet.

Käänöstieteen kentällä on kirjoitettu vertailevaa analyysiä melko laajasti viime vuosisadalta lähtien (Pym: 2010, Newmark: 1988). Kun on haluttu kartoittaa lisää tietoa kääntämisestä, kääntäjistä ja heidän strategioistaan sekä ajatuksistaan käänösprosessin aikana, on pitänyt perehtyä muiden asioiden lisäksi itse lähde- ja kohdetekstiin (Newmark 1988: 11). Tarkastelun kohteena on tekstin eri kielelliset tasot, toisin sanoen vertailevassa analyysissä täytyy ottaa huomioon kieli niin sana-, lause- kuin merkitystasolla.

Menetelmänäni on ollut ensinnäkin aineistoon perehtyminen perusteellisesti, jonka jälkeen olen poiminut siitä oman asiantuntijuuteni mukaan kohtia, joissa on tapahtunut

muutos toimijan kohdalla yleiskielisen ja selkokiehisen tekstin välillä. Sain poimittua aineistooni 101 esimerkkiä toimijoiden muutoksista.

Tämän jälkeen aloin luokitella toimijoiden muutoksissa käytettyjä keinoja, ja vertasin niitä käännösstrategioihin. Luokittelin aineistoni kuuteen kategoriaan, joita perustelen käännösstrategioista aiheutuneilla vaikutuksilla. Analysoin jokaisen poimimani esimerkin käännösstrategioihin vertaamalla.

Analyysissäni olen pitänyt käännösstrategiat mielessä ja verrannut poimimiani katkelmia niiden valossa. Tekstianalyysille tyypillisesti itse aineistoni, eli teksti, on minulle kaiken lähtökohta analyysiä varten. Poimin julkaisuista analyysiini toisiaan vastaavia kohtia, joissa puhutaan samasta asiasta. Nämä kohdat olen poiminut oman asiantuntijuuteni mukaan tunnistamalla lähtötekstissä olevan toimijan ja selkomukautuksessa siihen tehdyn muutoksen.

3. Selkomukauttamisen keinot käännösstrategioiden rinnalla

Tarkastelen tutkielmassani aineistoni selkokiehisiä toimijoita verraten niitä yleiskielisen lähtötekstin toimijoihin. Selkomukauttamisessa on tapahtunut muutoksia monessa kielen osa-alueessa, mukaan lukien tekstin toimijoissa. Tarkastelen toimijoihin tehtyjä muutoksia eräänlaisina käännösstrategioina. Kiehvntvälisessä kääntämisessä ja selkomukauttamisessa on tiettyjä yhtymäkohtia, joista yksi keskeisin on tekstin muokkaaminen lukijakunnalle sopivaksi. Selkomukauttamisen prosessiin kuuluu sekä lukeminen että kirjoittaminen (Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015: 36). Käännöstieteen alalta Newmark (1988: 11) korostaa kaiken tekstiin pohjautuvan työnteon alkavan tarkasta lukemisesta ja ymmärtämisestä. Molemmissa prosesseissa lähtöteksti vaatii tarkkaa analyysia ja tulkintaa, ja lopulta tulkinnan kautta syntyy uusi teksti (Kulkki-Nieminen 2010: 65). Sekä kääntämisessä että selkomukauttamisessa tärkeää on tekstin ja sen vastaanottajakunnan suhde. Kääntäjien tulee muokata teksti uuteen kieliympäristöön sopivaksi. (Vehmas-Lehto 2002: 116.) Uusi kieliympäristö on huomioitavaa myös selkomukauttajilla.

Nida (1964) on kuvaillut käännösteoriaa kommunikatiiviseksi teoriaksi. Kommunikatiivisuus tarkoittaa sitä, että kääntäminen nähdään koodin eli viestin välittämisenä, jossa on tietty tarkoitusperä. (Nida 1964: 120.) Yksikielisessä viestinnässä on teorian mukaan kolme osanottajaa: lähettäjä, vastaanottaja ja viesti. Kaksikielisessä

viestinnässä on näiden kolmen osanottajan lisäksi kääntäjä tai tulkki. (Vehmas-Lehto 2002: 59.) Pohdin tätä teoriaa selkokielen näkökulmasta. Vaikka selkokieli onkin tässä tutkimuksessa virallisesti samaa kieltä kuin sen lähtökieli (eli suomea), on se kuitenkin eri kielimuoto, jonka mukauttamisprosessissa on osanottajana selkomukauttaja. Tämän teorian mukaisesti selkomukauttaminen voisi kuulua kaksikielisen viestinnän teoriaan.

Helsingin yliopistossa toteutetussa opetuskokeilussa, jossa kääntäjäopiskelijat saivat toimeksiannoksi selkomukauttaa yleiskielisen tekstin, tehtiin havainto, joka vahvistaa ajatusta kääntämisen ja selkomukauttamisen samankaltaisuudesta. Opiskelijoiden tekemät pragmaattiset käännösstrategiat, eli muun muassa poistot, lisäykset ja eksplisiittisyyden asteen muutokset loivat oletuksen, että kääntäjänkoulutuksessa voi omaksua taitoja, jotka ovat sovellettavissa myös selkomukauttamisessa. (Eskelinen, Kuusi, Leskelä, Hartama-Heinonen, Pasanen & Pitkänen-Heikkilä 2023: 106.)

Tekstin muokkaaminen ei tapahdu sattumalta tai vaihtelevin tavoin, vaan sille on olemassa keinoja ja strategioita. Esittelen ensin selkomukauttamisen ohjeistuksia ja keinoja, jonka jälkeen esittelen käännösstrategioita ja vertaan niitä hieman selkomukauttamiseen.

3.1 Selkomukauttaminen ja sen keinot

Suomessa on kehitetty selkokirjoittamiselle ohjeita jo useiden vuosikymmenten ajan. Aluksi ohjeet pohjautuivat kansainvälisiin ohjeistuksiin, mutta 2000-luvulta alkaen Suomessa on kehitelty omia ohjeistuksia. Suomessa selkokieltä ohjaa Selkokeskus. (Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015: 41–42.) Keskityn tutkielmassani tekstin kokonaisuuden, kielellisen rakenteen ja sanaston näkökulmiin. Tekstin kokonaisuuden näkökulma on tutkielmani kannalta olennainen siksi, että keskityn aineistossani aiheen käsittelyyn toimijoiden kautta. Kielellisen rakenteen näkökulma taas on olennainen tutkielmassani mm. siksi, että toimijoiden tarkasteluun sisältyy passiivin ja geneeristen ilmausten tarkastelua. Lisäksi selkomukautuksessa on toisinaan vaihdettu toimijoiden lauseasemaa, esimerkiksi siirretty lähtötekstin adverbialiasemassa ollut inhimillinen toimija lauseen teemapaikalle subjektiksi tai objektiksi. Sanaston näkökulma taas on tutkielmani kannalta olennaista siksi, että tarkastelen monia toimijoita sanatasolla. Tärkeää

tarkastelukohteeni aineistossa onkin se, onko toimijoita nimeävää sanastoa muutettu selkomukautukseen.

Selkokeskus julkaisi vuonna 2018 ensimmäisen Selkokielen mittarin. Mittarin avulla voidaan arvioida, onko jokin teksti selkokieltä vai ei. Vaikka en omassa tutkimuksessani analysoi tuloksia selkomittarin avulla, koen tarpeelliseksi esitellä mittarissa esitetyt *sanaston* viisi pääkriteeriä sekä olennaiset *tekstin kokonaisuuteen* ja *kielen rakenteeseen* liittyvät kriteerit. Esittelemäni kriteerit on poimittu vuonna 2022 julkaistusta Selkomittari 2.0:sta. Esittelen kriteerit niiden numerointijärjestyksessä.

Tekstin kokonaisuus

7) Aihetta käsitellään pääosin konkreettisten toimijoiden ja ihmisten kautta (hakija, poliisi, me). Toimijoina on vain vähän abstrakteja substantiiveja (suunnitelma koskee, asiakaslähtöisyys on, avoimuus toteutuu).

Sanasto

28) Tutuksi arvioidun sanaston käyttö

29) Vaikean sanan selittäminen lukijalle ymmärrettävällä tavalla

30) Huomattavan pitkien sanojen välttäminen

31) Pääosin konkreettisten sanojen käyttö

32) Toiston käyttö ymmärrettävyyden lisäämiseksi (synonyymien välttäminen).

Kielen rakenteet

62) Tekstissä käytetään passiivia vain silloin, kun tekijä ei ole tiedossa tai tekijän mainitseminen ei ole olennaista (Presidentinvaalit järjestetään kuuden vuoden välein. Talo on rakennettu 1920-luvulla.).

Nämä ja muutkin selkokielelle asetetut kriteerit huomioon ottaen selkokirjoittaja voi selkomukauttaa tekstin. Luultavasti Selkomittarin kriteerit toimivat selkomukauttajille tietynlaisena ohjenuorana, jota pitkin olisi suositeltavaa kulkea. Kriteerit voivat toimia selkomukauttajalle myös työkaluna, kun ongelmakohtiin tai haasteellisiin tekstin osiin koettaa löytää ratkaisua. Kriteerit toimivat toki myös selkokieltä valvoville ja tutkiville tahoille mittarina, jonka avulla voidaan päättää, annetaanko tekstille esimerkiksi

selkotunnus. Näitä kaikkia kriteereitä voi rinnastaa niihin käänösstrategioihin, joita esittelen seuraavaksi.

3.2 Käänösstrategiat

Mielipide käänösstrategioista ei ole yhtenäinen alan tutkijoiden keskuudessa. Lörscher (2005: 599) määrittelee strategiaksi minkä tahansa sellaisen toimenpiteen, jolla kääntäjä ratkaisee niin sanotun käänösongelman. Strategian lähtöpiste alkaa siis käänösongelman havaitsemisesta. Myös ne pohdinnat ja arvioinnit, joita kääntäjä toteuttaa valitessaan sopivaa käänösstrategiaa, ovat joidenkin alan tutkijoiden mielestä niin ikään strategiaetappi tai strategian elementti. Samankaltaisia käänösprosessin ”askelia” ovat kuvanneet myös Vinay ja Darbelnet (1995: 30–31). Lähtöpiste on muun muassa käänöselementtien tunnistaminen ja lähtötekstin arvioiminen, jotta kohdetekstille saadaan viesti. Itse näen tämän selkomukauttamisen rinnalla niin, että selkomukauttaja keskittyy jokaiseen lähtötekstin lauseeseen ja sanaan, jotta voi havaita siinä selkolukijan näkökulmasta mahdolliset ongelmat. Ongelmina taas näen vaikeat rakenteet ja sanat, jotka täytyy joillakin keinoilla selkomukauttaa. Kielten välistä kääntämistä ja selkomukauttamista yhdistää siis muun muassa se, että molemmilla on tavoitteena toimittaa kohdekielellä tai -kielimuodolla lähtötekstiä vastaava viesti.

Käänösstrategioita on kuvattu myös käyttäytymismalleiksi, jotka kääntäjät ovat omaksuneet osaksi ”käänöskulttuuria”. Kääntäjien päätavoitteena on ratkaista yksittäisiä kommunikaatio-ongelmia, joten käänösstrategioilla on myös kommunikatiivisia merkityksiä. Kommunikatiiviset strategiat on jaettu kahteen pääluokkaan: vähentämisen strategiat ja saavuttamisen strategiat. Vähentämisen strategiaan kuuluu viestin muuttaminen tai pienentäminen ja saavuttamisen strategiaan taas viestin säilyttäminen mutta tavan muuttaminen esimerkiksi rakenteen tasolla. (Chesterman 1997: 87-88.) Käänöstieteessä keskeisenä aiheena on ekvivalenssi. Se tarkoittaa vastaavuutta eli sitä, vastaako lähdekielen ilmaisu kohdekielen ilmaisua. Ekvivalenssin ylläpito vaatii toimenpiteitä. Luonnollisen ekvivalenssin mukaan lähdekielen sanomalla voi siis olla sama arvo silloin, kun se käännetään toiseen kieleen. Kyseessä ei kuitenkaan ole kirjaimellinen kielellinen vastaavuus. (Pym 2010: 6–8.) Joidenkin asiantuntijoiden mielestä strategioiden valitsemisella kääntäjien tavoitteena on saavuttaa paras mahdollinen versio, ei ekvivalenssia. (Chesterman 1997: 87–88.)

Vinay ja Darbelnet ovat tunnistaneeet seitsemän käännösstrategiaa ekvivalenssin saavuttamiseksi (1995: 31–39). Käännösstrategioissa on samankaltaisuuksia selkokielelle asetettujen kriteerien kanssa. Olen valinnut näistä seitsemästä strategiasta tutkielmaani yhden, *adaptaation*, joka on mielestäni verrattavissa selkomukauttamisen keinoihin ja sen vuoksi olennainen.

Adaptaatio (adaptation) tarkoittaa eri asioihin viittaamista melko vastaavilla kulttuurillisilla asioilla. Toisin sanoen adaptaatiossa otetaan kulttuurierot huomioon. Adaptaation strategiaa käytetään silloin, kun lähdekielen kulttuurin asiaa ei oleteta olemassa olevaksi tai tunnetuksi kohdekielen kulttuurissa. Kääntäjän tulee luoda strategian avulla ikään kuin uusi tilanne, jonka kohdekielen lukija ymmärtää. (Vinay & Darbelnet 1995: 39–40.) Tämä pätee mielestäni selkomukauttamisessa esimerkiksi vierassanojen muuttamiseen kotoperäisiksi sanoiksi. Vierassanoista muodostuvien toimijoiden ymmärrys perustuu omaan maailmankuvaamme, mikä edellyttää lukijoilta samaa elämäkokemusta ja todellisuuden ymmärrystä. Selkokielen lukijoilta ei voi kuitenkaan edellyttää samanlaista todellisuuden ymmärrystä kuin yleiskielen lukijalta muun muassa kognitiivisten taitojen tai erilaisen taustan vuoksi. Tämän takia joitakin käsitteitä, kuten vierassanoista muodostuvia toimijoita, täytyy sopeuttaa selkolukijan maailmaan ymmärrettäviksi. Lisäksi selkokielen kirjoittamisessa tulisi ottaa yleiskieltä vahvemmin huomioon inklusiivisuus ja se, että kaikkien lähtökohdat eivät välttämättä ole samat. Kielessä esiintyviä toimijoita tulisi informatiivisissa teksteissä selkomukauttaa sellaisiksi, joihin selkolukija voi samaistua ja jotka eivät sulje ketään pois. Monilla selkokielen lukijoilla voi olla omia alakulttuurejaan, jotka poikkeavat valtaväestön kulttuurista. Tämän takia selkokielessäkin voidaan hyödyntää adaptaation strategiaa.

Myös Chesterman (1997: 101) on tunnistanut erilaisia käännösstrategioita. Hän on luokitellut kahdeksan semanttista käännösstrategiaa. Esittelen tutkielmassani näistä viisi, koska arvioin niiden olevan samankaltaisia kuin selkomukauttamisen keinot ja etenkin keinoista aiheutuvat semanttiset vaikutukset. Viisi semanttista strategiaa ovat *synonymia* (synonymy), *hyponymia* (hyponymy), *abstraktiotason muutos* (abstraction change), *jakautumisen muutos* (distribution change) ja *painopisteen muutos* (emphasis change). *Synonymia* tarkoittaa sitä, kun itsestään selvän vastaavuuden sijaan käytetään synonyymia, yleensä toiston välttämiseksi. *Hyponymialla* tarkoitetaan kääntämistä johonkin yläkäsitteeseen (*asiantuntija vs. ihminen*). *Abstraktiotason muutos* tarkoittaa valitun käännöskohteen muuttamista abstraktista konkreettisemmaksi tai konkreettisesta abstraktimmaksi (*maailma vs. maapallo*). *Jakautumisen muutos* on samojen

semanttisten komponenttien jakautuminen useammalle tai pienemmälle kohteelle, eli esimerkiksi sanojen määrällinen lisääminen tai vähentäminen kohdetekstissä (viestin *laajentuminen* tai *tiivistyminen* kohdekielellä). *Painopisteen muutos* lisää, vähentää tai muokkaa viestin korostusta tai temaattista painopistettä esimerkiksi määritteen avulla (tärkeä vs. *erittäin* tärkeä). (Chesterman 1997: 102–104.)

Suomen kielellä muun muassa Vehmas-Lehto (2002) on kirjoittanut käännös menetelmistä ja -keinoista. Hän luokittelee venäläisten käännöstieteilijöiden inspiroimana käännöskeinoiksi *yläkäsitteen* käytön. Yläkäsitteen käyttö on samanlaista kuin Chestermanin (1997) kuvaama hyponymia, ja yhdistänkin nämä kaksi strategiaa analyysissäni. Siispä kun puhun analyysissä hyponymiaasta, tarkoitan sillä myös Vehmas-Lehdon esittelemää yläkäsitteen strategiaa.

Yläkäsitteen strategiaa tarvitaan erityisesti reaalioiden kääntämisessä. Realia tarkoittaa sellaista käsitettä, joka liittyy kiinteästi tiettyyn kulttuuriin, kuten suomen kielen sana *kiuas*. (Vehmas-Lehto 2002: 39.) Tarkastelemani virkakielen ”kulttuurissa” voisi katsoa olevan reaaliota, jotka eivät ole reaaliota selkokielen ”kulttuurissa”. Virkakielen reaalioksi tulkitse esimerkiksi nominaalitutkimukset, eli verbeistä johdetut teonnimet (lisääntyminen, rakentaminen) ja valtiot (Suomi, Yhdysvallat) toimijoina tekstissä. Voisi olettaa, että suurin osa yleiskielisen virkatekstin lukijoista ymmärtää tällaiset abstraktit sanat oikeassa merkityksessään kielessä ja tiedostaa, että näiden takana on elollisia toimijoita. Ne ovat siis virkakielen reaaliota, mutta niitä ei voi olettaa selkokielen reaalioksi, koska iso osa selkokielen lukijoista ei luultavasti ymmärrä näitä sanoja samalla tavalla.

Kieltenvälisessä kääntämisessä käytetään *toiston* strategiaa, niin myös selkomukauttamisessa. *Toistoa* on pidetty käännöksen ja kielen ymmärrettävyyden vaikuttavana tekijänä. (Nida 1964: 128.) *Toisto* on jo mainitun ja tiedetyn informaation kertomista uudelleen, mutta joskus eri tavalla. Sen tavoitteena on varmistaa, että viesti tulee ymmärretyksi. (Vehmas-Lehto 2002: 59.) Se voi näkyä suomessa esimerkiksi posessiivisuffiksin käytössä (minun koirani). Samoin kuin selkomukautuksessa, on kääntämisessä ymmärrettävyyttä heikentäväksi tekijäksi havaittu muun muassa uudet sanat, harvinaiset sanat ja käsitteet sekä pitkät rakenteet. Tästä voi päätellä, että vaikka esimerkiksi moni käännöskirjallisuuden lukija on yleiskielen lukija, on kääntäjän otettava huomioon ymmärrettävyyden seikat, jotta lukija ymmärtää käännöksen. (Nida 1964: 132.)

Leppihalme (1997: 106) on esittänyt havainnollistavan kaavan käännösstrategioiden valintaan. Kaavan avulla kääntäjä voi esittää kysymyksiä, joiden kautta voi päätyä sopivaan

ratkaisuun. Nämä apukysymykset soveltuvat mielestäni hyvin myös selkomukauttamiseen. Kysymykset esitetään seuraavassa järjestyksessä: Jos käännettävä yksikkö on tuttu, se säilytetään. Jos käännettävä yksikkö ei ole tuttu, arvioidaan voiko sen rinnalla esittää opastusta, eli lyhyttä selitystä. Jos lyhyttä selitystä ei nähdä kannattavana, arvioidaan voiko yksikön korvata toisella vastineella. Jos korvausta ei nähdä sopivana vaihtoehtona, arvioidaan voiko yksikön selittää pitkällä tavalla. Jos pitkä selitys ei ole sopiva, arvioidaan, katoaako koko yksikön poistolla paljon tärkeää tietoa. Poisto on siis kaavan mukaan viimeinen strategia, johon kääntäjä voi nojautua.

Esittelemilläni käänösstrategioilla voi nähdä olevan yhteisiä vaikutuksia, kuten tarkentaminen, tiedon vähentäminen tai lisääminen sekä yleistäminen. Strategioiden eri luokitukset mutta kuitenkin samankaltaiset piirteet todistavat, ettei niistä ole yhtä ainoaa näkemystä asiantuntijoiden keskuudessa. Tämän vuoksi haluankin huomioida analyysissäni eri strategiat ja niiden aiheuttamat vaikutukset, jotta havainnoistani tulisi mahdollisimman monipuoliset. Tulen huomioimaan useampia strategioita yksittäisissä ja samoissa analysoimissani esimerkeissä, jos niitä on havaittavissa.

4. Toimijat

Tässä luvussa esittelen tekstin toimijoihin liittyvää teoriataustaa, johon tässä tutkielmassa nojaudun. Kirjoitan niin yleis- kuin selkokielen toimijoista pohjustaakseni analyysiäni. Halliday (2014) on kirjoittanut pitkälti tekstin subjekteista ja toimijoista ja Karvonen (1995) on kirjoittanut toimijoiden esiintymisestä talousteksteissä. Selkokielen puolelta Kulkki-Nieminen (2010) ja Valtasalmi (2024) esittelevät kumpikin teoksissaan selkokielen toimijoihin liittyvää tietoa. Toimijoista puhuttaessa tulen käsittelemään myös passiivia ja sitä, miten passiivin ja aktiivin vuorotellessa joko tuodaan toimija tarkemmin esiin tai häivytetään se. Passiivin esiintymisestä selkokielessä on kirjoittanut mm. Pedrini (2022).

4.1 Tekstin toimijat

Lauseenjäsenistä subjektilla on eniten agentin eli tekijän ominaisuuksia. Agentilla tarkoitetaan kieliopissa muun muassa toiminnallisuutta ja kykyä panna jotakin alulle. (VISK § 912.) Tekstin toimija ei kuitenkaan ole aina lauseenjäseneltään subjekti

esimerkiksi passiivirakenteissa tai patientinomaisissa rakenteissa (Halliday 2014: 78). Tekstin rakenne koostuu usein toimijan lisäksi prosessista ja tavoitteesta. Kun tämä rakenne toteutuu, on tekstistä helpommin poimittavissa eri roolit. Lauseen toimija tarvitsee ympärilleen tietyt rakenteen osat, jotta sen roolin voi tulkita toimijaksi. (Halliday 2014: 83–84). Usein suunnitteluun, päätöksentekoon ja ymmärtämiseen liittyvät käyttäytymiset vaativat ihmisille ominaisia toimia (Karvonen 1995: 151). Tarkastelemani toimintaohjelma kertoo juuri edellä mainitusta käyttäytymisestä, joten toimijoilla on tekstissä iso merkitys. Yleinen havainto on kuitenkin ollut virkakielisissä teksteissä se, että vaikka käyttäytymistä kuvataan niissä paljon, se toteutuu ilman toimijaa (Karvonen 1995: 151).

Tekstin tuottajille on esitetty toimijoita koskeva yleinen ohjeistus. Lukijan kannalta on syytä aina kiinnittää huomiota siihen, näkyykö toimija sekä ovatko muut toimijat tekstistä helposti hahmotettavissa. Etenkin suosittlevissa tekstilajeissa lukijan on tärkeää ymmärtää, mitä hänen itsensä täytyy tehdä tai suositellaan tekevän. (Kotimaisten kielten keskus b.) Tekstin toimijuuden esittämisellä on myös kielen ja diskurssin kannalta tärkeä rooli. Useimmat diskurssit käsittelevät jollakin tapaa ihmisyyttä tai inhimillisiä tapahtumia. Tämän vuoksi on tärkeää, miten tekstin toimijalla esitellään ihmisiä, esimerkiksi identiteetin, järjestöjen, sukupuolen, luokkatason ja iän näkökulmasta. (van Dijk 2010: 13.)

Karvonen (1995: 151) on tutkinut sitä, kuinka monissa käyttäytymistä kuvaavissa talousteksteissä ei näy ihmistä toimijana. Hän kutsuu muita kuin inhimillisiä agentteja ”epähenkilöiksi toimijoina”. Esimerkki epähenkilöstä voi olla *kansainvälinen kilpailukyky*, jonka tunnistaa abstraktiksi siten, että sillä voidaan viitata vain yhteisöön, joka on alkanut kutsua tätä asiaintilaa tällä nimellä. Abstrakteilla sanoilla on siis yhteys yhteisön maailmankuvaan, minkä ansiosta ne ovat ymmärrettäviä ja voivat saada itsenäisen toimijan roolin kielessä. (Karvonen 1995: 155–156.) Useiden taloustekstien lailla ulkoministeriön julkaisut ovat virkatekstilajia noudattavia. Yleisimpiä abstrakteja sanoja ovat nominaalistukset, eli verbeistä substantiiveiksi johdetut teonnimet. Nominaalistukset eivät ole konkreettisia tai tarkasti rajattuja. (VISK § 223 & 225.) Esimerkki nominaalistuksesta yleiskielisestä aineistostani on *osallistuminen*, joka on monta kertaa tekstissä toimijan ja agentin roolissa. Ihmiset ovat useimmiten implisiittisesti tietysti toiminnassa mukana, sillä asiat eivät tapahdu ilman inhimillistä toimijaa. Muut abstraktit toimijat, kuten *turvallisuus* kuitenkin usein esiintyvät, kun teksteissä kuvataan vaikutussuhteita ja ilmiöiden aiheuttajia. Inhimillinen toimija voidaan abstraktin toimijan

avulla häivyttää. Tekstin tapahtuma voi siis ikään kuin olla itsenäinen ja etenevä asia, vaikka siinä ei eksplisiittisesti näkyisi inhimillistä toimijaa. (Karvonen 1995: 155–156.) Tarkastelen omassa aineistossani sekä inhimillisiä ja elollisia että elottomia ja abstrakteja toimijoita.

Abstraktit virkakieliset käsitteet ja toimijat ovat ihmisten todellisuuden kautta syntyneitä välineitä, joilla voidaan kuvata ja järjestellä maailmaa. Esimerkiksi käsite *turvallisuus* saa merkityksensä sen käyttämältä kieliyhteisöltä: puheesta ja kirjoittamisesta. Se voi saada teksteissä merkityksen sen kanssa esiintyvistä yhteyksistä, mutta se voi myös toimia selittäjänä ja antaa itse merkityksiä muille ilmiöille. (Karvonen 1995: 164.) Jos abstrakti sana on toimijan roolissa, useimmiten kieliyhteisön jäsen, eli lukija, tarkastelee toimijaa oman todellisuutensa ja maailmankuvansa kautta. Selkomukauttajien tulee siis toimijoiden kohdalla huomioida se, että selkolukijan maailmankuva voi erota merkittävästi tavallisen lukijan maailmankuvasta.

4.2 Selkokielen toimijat

Selkokielessä yhtenä kriteerinä on tarkentaa sanastoa ja aihetta niin paljon ja toimivasti kuin mahdollista. Yksi tarkentamisen muoto on toimijan muokkaaminen konkreettisemmaksi. Konkreettiseksi tarkennettu toimija voi olla tuttu sana. Toimijan korvaamisen syynä on usein rakenteen täydentäminen ja näkökulman muutos asiasta tekijään ja tapahtumista toimintaan. Selkomukauttamisen tavoitteisiin kuuluu pyrkimys käyttää rakenteita, joissa osallistujat ja etenkin tekijä, voidaan ilmaista selvästi. Selkokielelle ominaisesti subjektia ja subjektilauseketta tai predikaattiverbin tekijää pidetään keskiössä. (Kulki-Nieminen 2010: 209–210.)

Selkoteksteissä tekijä pyritään ilmaisemaan aina mahdollisimman tarkasti sekä pelkistämään merkityksiä. Tarkkuutta toteutetaan muun muassa lisäämällä tekijöille, eli myös toimijoille, määritteitä (*monet ihmiset*) sekä muuttamalla passiivimuoto aktiivimuotoon. Joskus kuitenkin aktiivimuotoinen yleiskielen ilmaus voi olla selkokielelle liian abstrakti, jolloin mukauttamisen parhaana vaihtoehtona nähdään passiivirakenne. Passiivirakenne on suomen kielessä aina inhimillinen, vaikkei siinä eksplisiittisesti olisikaan tekijää (VISK: § 1321). Usein selkoteksteissä pyritään ilmaisemaan abstraktien sanojen sijasta toiminta ja tekijä. Passiivin mukauttaminen aktiiviksi tarkoittaa sitä, että kirjoittajan täytyy lisätä lauseeseen subjekti. Subjektin lisääminen alkaa tekijän

päättelemisestä passiivilauseesta. Jos tekijää ei kuitenkaan ole pääteltävissä, voi kirjoittaja käyttää lauseessa epämääräistä tekijää, esim. *ihminen*. (Valtasalmi 2024: 51.)

Tuomalla lauseen kokijaksi tai toimijaksi ihmisen, lauseesta tulee havainnollisempi. Havainnollisuus lisääntyy etenkin sellaisissa tapauksissa, joissa passiivimuoto muutetaan aktiivimuotoon, ja lauseelle luodaan toimijaksi *ihmisen* kaltainen yleissubjekti. Ihminen tekstin toimijana ja kokijana on usein sopiva myös siksi, että se tuo esille inklusiivisen näkökulman: ihminen kattaa myös erityisryhmien edustajat. (Kulki-Nieminen 2010: 144–146.) Ihminen siis täydentää passiivimuotoisten lauseiden kohdalla subjektin paikan ja samalla viittaa ihmistarkoitteeseen tekijään. Toisaalta sanalla *ihminen*, tai muulla vastaavalla yleisellä sanalla, voidaan myös häivyttää tekijää. Yleistävä sana voi asettua yleistävän 2. persoonan rinnalle, eli sillä voi olla sama funktio kuin passiivilla ja nollapersonalla (*Kun ihminen on stressaantunut, elämänlaatu huononee; Kun stressaat, elämänlaatu huononee*). (Valtasalmi 2024: 89–91.) Sanalla *ihminen* voidaan myös nostaa tekstin abstraktiotasoa, jos sen sijaan voitaisiin käyttää myös tarkempaa luokiteltua sanaa (Valtasalmi 2024: 53). Omassa aineistossani on käytetty *ihmisen* kaltaisia yleistäviä toimijoita melko maltillisesti, mutta yleistyksiä on kuitenkin esiintynyt.

Kun puhutaan ulkoministeriön julkaisun kaltaisesta informoivasta tekstilajista, joka käsittelee selkokielen kohderyhmiä, kuten nuoria ja eritaustaisia ihmisiä, on toimijoiden valinnalla iso merkitys syrjimättömyyden kannalta. Syrjimättömällä kielenkäytöllä eri ihmisryhmiin viitataan tasa-arvoisesti ja neutraalilla tavalla (Valtasalmi 2024: 52). Se tarkoittaa sitä, ettei ihmisiä suljeta toimijoiden ilmaisulla pois. Toisaalta selkokielessä on myös todettu tärkeäksi ihmisten identiteettien korostaminen ja tiettyjen ryhmien sisällyttäminen. Identiteettiä ei siis tulisi aina myöskään piilottaa yleiskäsitteillä ja geneerisillä ilmaisuilla. Selkokielen kentällä on puhuttu ihminen ensin -ja identiteetti ensin -ilmaisutavoista, eli joko toimijoita yleistävästä ilmaisutavasta tai toimijoiden identiteettiä korostavasta ilmaisutavasta. (Valtasalmi 2024: 52–54.)

4.3 Passiivi selkokielessä

Selkokielen yleisenä ohjeistuksena on ollut passiivin käytön välttäminen. Passiivin käytön sijaan suositellaan käytettävän aktiivia, jotta tekstissä korostuisi idea “joku tekee jotain”. Passiivia suositellaan käytettävän vain silloin, kun tekijä ei ole tiedossa. (Selkokeskus 2021c.) Syynä passiivin välttämisen suositukseen on se, että se on todettu vaikeammaksi

kuin aktiivi. Passiivi edellyttää korkeampaa kognitiivista ymmärrystä lukijoilta, mikä näyttäytyy esimerkiksi siinä, että lapset oppivat sen myöhemmin. Passiivi on myös ulkomaisille kielen oppijoille erityisen vaikea. Täten passiivi ei ole suositeltu muoto myöskään muiden kielten selkoistetuissa muodoissa, kuten englannissa. (Pedrini 2022: 186.)

Passiivin monimutkaisuutta on tarkasteltu semantiikan näkökulmasta. Passiivissa tapahtuman näyttäytyminen on paljon abstraktimpi kuin aktiivissa. Lauseen toimija tai tekijä on passiivissa implisiittinen, minkä vuoksi lukijan pitää päätellä se itse. Toimijan päättelemisen voi vaatia lukijalta edistyneempää kognitiivista ymmärrystä, jota ei voi selkokielen lukijoilta aina vaatia. Lauseen toimijan tulisi olla eksplisiittinen, eli helposti pääteltävissä lukijalle. (Pedrini 2022: 186–187.)

Yleisistä suosituksista huolimatta passiivin käyttöä esiintyy selkokielessä suhteellisen paljon. Syy tähän on se, että passiivin avulla informaatio voidaan esittää neutraalimmalla tavalla, korostaen toimijan sijaan tapahtumaa. Toimijat saatetaan passiivin keinoin poistaa myös silloin, kun niitä ei pidetä olennaisina kontekstin kannalta. Joissakin tapauksissa selkokielessä passiivin käyttö on siis sopivaa. (Pedrini 2022: 185–186.)

Passiivia käytetään selkokielessä myös havainnollistamaan substantiivisuutta ja abstraktia kieltä (Kulkki-Nieminen 2010: 130). Aktiivimuotoisissa lauseissa toteutuu usein subjekti ja predikaatti -rakenne, joka on selkeä selkolukijoille. Joskus aktiivimuotoinen toimija voi olla kuitenkin liian abstrakti, jolloin passiivimuotoinen lause on ymmärrettävämpi rakenne. Abstrakteja toimijoita käsitellään havainnollistavalla passiivilauseella, joka tuo tekstiin yksilöimättömän tekijän (Kulkki-Nieminen 2010: 154). Passiivimuodon käyttöä selkomukauttamisessa voi näkyä sellaisissa teksteissä, joissa on paljon esimerkiksi hallinnon ja tutkimuksen sanastoa ja teonnimiä (Suomi tai kiusaaminen) (Kulkki-Nieminen 2010: 133–134). Hallinnollinen abstrakti toimijuus näkyy aineistossani, koska teksti on virkakielinen.

Aikaisemmissa selkokieltä käsittelevissä maisterintutkielmissa on tarkasteltu passiivin käyttöä selkokielisissä aineistoissa. S2-aineistoissa on havaittu passiivirakenteita, kun on haluttu viitata ihmisten toiminnan kuvaamiseen ja ilmentää ihmisen toimintaa yleisesti tapahtuvana asiana esimerkiksi työelämän käytäntöjä kuvailtaessa (Rutanen 2020: 47–48). Kelan selkokielisissä esitteissä on havaittu objektin nostamista teemapaikalle passiivirakenteiden rinnalla. Koska tekijää ei tiedetä, painotetaan sitä mikä tiedetään – objekti ja sitä seuraava passiivimuotoinen verbi, joka viittaa jonkun

suorittamaan toimintaan. (Uotila 2012: 33.) Selkokielen passiivilauseissa on tyypillistä myös ajan, paikan tai tavan adverbiaali ennen verbiä, sekä lokatiivinen adverbiaali kuvaamassa sitä, mitä luettavassa tekstissä kerrotaan (Uotila 2012: 36–40). Adverbiaaleja esiintyy myös minun aineistossani passiivin edellä.

5. Selkeä virkakieli

Haluan pohjustaa hieman selkokielen suhdetta virkakieleen, koska tutkielmassani käytettävä aineisto on virkakielen mukaista viestintää. Suomessa selkeän kielenkäytön vaatimus on suunnattu etenkin viranomaisiin. Virkakielen ymmärrettävyys on ollut puheenaiheena 1970-luvulta lähtien, jolloin viranomaisten kielenkäytön ymmärrettävyyttä on ryhdytty parantamaan. (Kulkki-Nieminen 2010: 11.) Lainsäädännöllisestikin hyvälle kielenkäytölle on asetettu seuraava vaatimus: “Viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä” (Kulkki-Nieminen 2010: 18). Selkeän virkakielen tarvetta on korostettu etenkin siksi, että yhä useampi pääsisi osallistumaan yhteiskunnan toimintaan lukemalla aiheesta. Selkeän virkakielen etuna on myös se, että sen pohjalta on huomattavasti helpompaa ja tehokkaampaa tuottaa selkokielistä viestintää. (Kotimaisten kielten keskus d.)

Lisäksi Kotimaisten kielten keskus on kirjoittanut laajasti selkeän virkakielen hyödyistä. On todettu, että luottamus viranomaisiin kasvaa silloin, kun kansalaiset ja asiakkaat ymmärtävät itsenäisesti ja paremmin viranomaisten tuottamaa viestintää. Kielen selkeys parantaa myös tehokkuutta, koska näin ollen vähemmän aikaa kuluu asioiden selittämiseen sekä esimerkiksi virheiden korjauksiin. (Kotimaisten kielten keskus d.)

Suomi on liittynyt vuonna 2013 kansainväliseen avoimen hallinnon kumppanuushankkeeseen (Open Government Partnership). Hankkeella on ollut tavoitteena luoda muun muassa avoimen viestinnän ja tiedotuksen ilmapiiri sekä mahdollistaa kansalaisjärjestöjen osallistuminen yhteiskunnan kehittämistyöhön. Suomi on luonut ja toteuttanut omia toimintaohjelmiaan tämän hankkeen pohjalta. Toimintaohjelmissa Suomen keskeisenä teemana on ollut selkeä, ymmärrettävä ja osallisuutta vahvistava kielenkäyttö. Valtiovarainministeriö on ollut vastuussa toimintaohjelmien laatimisesta ja toteuttamisen varmistamisesta. (Kotimaisten kieltenkeskus c.) Tämänkin toiminnan velvoittamana ulkoministeriö varmasti julkaisee raporttejaan ja esitelmäänsä myös selkokielellä.

6. Analyysi

Tässä luvussa esittelen aineistosta löytämiäni tapauksia, joissa toimija on muuttunut yleiskielisen ja selkokielisen tekstin välillä. Vaikka olen rajannut analyysini nimenomaan tekstin toimijoihin, en tarkastele vain sanastoa vaan joissakin tapauksissa tulen ottamaan huomioon rakenteiden muutoksen, jos se helpottaa toimijoiden tarkastelua. Olen löytänyt aineistooni yleiskielisestä ja selkokielisestä julkaisusta 101 kohtaa, joissa toimija on muuttunut selkomukautuksessa. Olen luokitellut nämä tekstin toimijoita koskevat muutokset kuuteen erilaiseen kategoriaan. Olen jakanut kategoriat niiden *vaikutusten* mukaan, joita käänösstrategiat aiheuttavat. Esittelen seuraavissa alaluvuissa luokitteluni sekä 20 esimerkkiä poimimistani katkelmista.

Käytän aineiston esittämisessä apuna yleiskielen (y) ja selkokielen (s) tunnusta sekä numeroa kirjaimen perässä. Olen alleviivannut esimerkeistä ne sanat, jotka miellän muuttuneiksi lauseen toimijoiksi. Esittelen yleiskieliset tapaukset ensimmäisenä ja selkokieliset heti niiden perään.

6.1 Abstraktin toimijan häivyttäminen passiivilla

Muutokset aktiivien ja passiivien välillä on selvästi isoin kategoria aineistossani. Tämä kertoo ainakin siitä, että tekstin abstraktiotasoa on pitänyt muuttaa passiivin ja aktiivin avulla. Passiivimuotoa on käytetty etenkin selkokielisen julkaisun luvussa 3, eli toimintaohjelman painopisteissä ja tavoitteissa. Luvussa on paljon luettelua Suomen konkreettisista toimista tavoitteiden eteen, ja monet katkelmat noudattavat samaa rakennetta, joten esittelen näistä muutaman. Ennen sitä esittelen kuitenkin muita tekstistä löytämiäni muutoksia aktiivista passiiviin.

Abstraktiotason muutos on yksi Chestermanin (1997) esittelemistä käänösstrategioista, ja se pätee hyvin tämän alaluvun toimijoiden muutoksiin. Tässä luvussa toimijoilla, joko implisiittisillä tai eksplisiittisillä, on eri abstraktiotaso. *Abstraktiotason muutoksen* lisäksi katkelmissa on tulkittavissa muitakin käänösstrategioita, jotka esittelen erikseen.

Esimerkissä 1 on tapahtunut muutos aktiivista passiiviin. Muutos on yleisesti selkokielen kriteerien vastainen, sillä selkokielessä on suositeltu vältettävään passiiviva.

Tarkastelemassani selkokielisessä tekstissä on kuitenkin käytetty melko paljon passiivia, ja usein sellaisissa kohdissa, missä on yleiskielisessä versiossa käytetty aktiivimuotoa. Monissa näissä tapauksissa yhteistä on kuitenkin se, että yleiskielisessä tekstissä on ollut jokin abstrakti toimija. Vaikka passiivi ei olekaan selkokielen suositusten mukainen muoto, niin eivät ole myöskään abstraktit sanat. Tämän vuoksi selkomukauttaja on voinut arvioida implisiittisen toimijan tekstiin paremmaksi kuin abstraktin toimijan. Onhan suomen kielen passiivi aina kuitenkin inhimillinen, eli se edellyttää ihmistoimijaa (VISK: § 1321).

y1) [Kyseessä on] ensimmäinen erityisesti nuoria, rauhaa ja turvallisuutta koskeva temaattinen päätöslauselma.

s1) Silloin tunnustettiin ensimmäisen kerran, että nuoret voivat edistää rauhaa.

Yleiskielinen katkelma (y1) on rakenteeltaan erityinen tilan ilmauksen *kyseessä* vuoksi. Subjektina siinä toimii *pätöslauselma*, joten lause ei ole passiivimuotoinen. Katkelma on selkomukautettu ensimmäisessä lauseessa passiivimuotoon, jossa on passiivimuotoinen verbi *tunnustettiin*. Eksplisiittistä toimijaa ei siis ole, ja tämä muutos on virallisesti selkokielelle harvinainen ja suositusten vastainen, vaikkakin melko yleinen (Pedrini 2022: 185–186). *Kyseessä on* -alkuinen lause voi olla selkokielen lukijalle vaikeasti hahmotettava. Siksi passiivilause konkreettisen temporaalisen adverbien avulla on selkeämpi, ja se noudattaa selkokielen ohjeistusta ymmärrettävyyden lisäämisestä.

Selkomukautuksen (s1) toinen lause on aktiivimuotoinen, jossa *nuoret* on subjektitoimija. Yleiskielisessä katkelmassa *pätöslauselma* on subjekti, jonka määritteessä *nuoret* mainitaan. Selkokirjoittajan ratkaisuna on siis ollut muokata yleiskielinen lauserakenne konkreettisemmaksi rakenteeksi, jossa nuoret ovat pääroolissa. Nuorten nostaminen sivulauseen teemapaikalle subjektiksi osoittaa sen, että lauseessa on käytetty *painopisteen muutosta* strategiana.

Seuraavassa esimerkissä (2) abstraktit toimijat ja nominaalistukset on selkomukautettu passiivimuotoon.

y2) Lisäksi nuorten välinen väkivalta ja kiusaaminen, syryntä ja mielenterveyden haasteet uhkaavat nuorten hyvinvointia Suomessa.

s2) Monia nuoria kiusataan tai syrjitään.

Yleiskielisessä esimerkissä (y2) on neljä abstraktia sanaa, jotka ovat toimijan roolissa, koska ne aiheuttavat *uhkaa*. *Väkivalta* ja *mielenterveyden haasteet* ovat vakiintuneita abstrakteja substantiiveja. *Kiusaaminen* ja *syrjintä* ovat nominaalistuksia eli teonnimiä, jotka on johdettu substantiiveiksi verbeistä *kiusata* ja *syrjiä*. Kaikki nämä neljä toimijaa ovat ilmiöitä, jotka aiheutuvat rakenteellisesta ja yksilöllisestä käyttäytymisestä. Ne eivät voi itse konkreettisesti uhata kenenkään hyvinvointia, vaan ihmisten käyttäytyminen niiden mukaan on uhka nuorten hyvinvoinnille. Näiden teonnimien ymmärtäminen vaatii myös syy-seuraussuhteen ymmärtämistä, jota ei voi kaikilta selkokielen lukijoilta odottaa. Yleiskielisessä esimerkissä on toimijat *nuorten* kaksi kertaa. Selkomukautuksessa *nuoret* on nostettu objektiksi teemapaikalle, ja sitä seuraa passiiviverbit *kiusataan* ja *syrjitään*, jotka ovat yleiskielisessä tekstissä teonnimiä. Nuorten edellä on määrite *monia*, jonka avulla korostetaan nuorten määrää. Lauseesta ei käy yleiskielisen lauseen tavoin ilmi, kuka nuoria kiusaa tai syrjii. Selkokielisessä esimerkissä ei ole selkomukautettu yleiskielisessä esimerkissä esitettyä seurausta, eli *uhkaavat nuorten hyvinvointia Suomessa*. Siinä korostuu kuitenkin tärkein: nuoret kokevat kiusaamista ja syrjintää.

Käännösstrategioihin vertaamalla tässä esimerkissä on *abstraktiotason muutoksen* lisäksi hyödynnetty *painopisteen muutosta*, koska toimija on teemapaikalla ja sen edellä on korostava määrite (s2). Lisäksi strategia *jakautumisen muutos* näkyy näissä esimerkeissä siten, että neljä nominaalistunutta toimijaa on selkomukautettu vain kahteen passiiviverbiin.

Seuraavan kaltaiset katkelmat ovat aineistossani erittäin yleisiä. Selkokielisen toimintaohjelman tavoitteiden luettelossa on 71 tämän kaltaista rakennetta (yleiskielisessä 73), joissa luetellaan toimia, joita Suomi toteuttaa nuoria koskevien tavoitteiden saavuttamiseksi.

y3) Suomi lisää koulutusta nuorten osallistamisesta rauhan ja turvallisuudenkysymysten parissa työskenteleville.

s3) [Suomessa] koulutetaan nuorten parissa työskenteleviä.

y4) Suomi parantaa nuorten koulutusta ja taloudellisia mahdollisuuksia hauraisissa maissa.

s4) [Suomessa] Tuetaan nuorten koulutusta ja mahdollisuuksia epävakaisissa maissa.

y5) Humanitaarisen avun linjauksen mukaisesti Suomi kiinnittää erityistä huomiota

vammaisten henkilöiden asemaan sekä naisten ja tyttöjen seksuaali- ja lisääntymisterveyteen hätätilanteissa.

- s5)** [Suomessa] Huolehditään hätätilanteissa erityisesti vammaisista henkilöistä sekä naisten ja tyttöjen seksuaalisesta turvasta.

Yleiskielisissä katkelmissa (y3-y5) *Suomi* on subjektitoimija ja rakenne on aktiivimuotoinen. Selkomukautuksissa rakenteet on muutettu passiivimuotoon, ja useimmissa on passiiviverbiä edeltävä inessiivimuotoinen *Suomessa*. Molempien julkaisujen luvut (Toimintaohjelman tavoitteet) noudattavat näitä samoja rakenteita tavoitteiden luettelemisessa. Vaikka passiivimuotoa on suositeltu vältettävän selkoteksteissä, on tähän ratkaisuun luultavasti päädytty siksi, että on haluttu tuoda inhimillinen tekijä implisiittisesti esiin. Yleiskielisen katkelman *Suomi* on abstrakti toimija, sillä valtio ei itse voi lisätä koulutusta tai tehdä mitään muutakaan. Ne, jotka toimia tekevät, ovat valtiossa työskentelevät ihmiset. Selkokielisessä katkelmassa nämä ihmistoimijat tulevat ymmärrettävämmiin esiin. Selkomukauttajat ovat johdonmukaisesti varmastikin päätyneet tähän ratkaisuun, jotta tavoitteiden painopisteet tulevat ymmärrettävämmiin esiin. Selkokielisessä tekstissä käytetyt passiivimuotoiset tavoitteet painottavatkin enemmän itse tavoitetta. Toimintaa ja tavoitetta ilmaisevat verbit ovat useimmissa katkelmissa teemapaikalla. Joissakin yleiskielisissä katkelmissa (y5) on saatesanoja ennen itse tavoitetta.

6.2 Toimijan yleistyminen

Selkokielessä yleistävän näkökulman avulla voidaan ottaa vastaanottaja huomioon sekä vähentää tekstin tuottajan ja sen lukijan välistä etäisyyttä. Yleistävillä sanoilla pystytään luomaan yhteys lukijan maailmaan, mikä lisää omakohtaisen kokemuksen kautta ymmärrystä. (Kulkki-Nieminen 2010: 194.) Aineistossani esiintyy tällainen muutos yhteensä 23 kertaa, mutta tässä luvussa esittelen niistä viisi. Esimerkeissä esiintyy toimijan yleistyminen selkokielisessä versiossa. Esimerkiksi kansainvälisten järjestöjen nimiä ja niiden määritteinä toimivia adjektiiveja on muokattu yläkäsitteiden avulla, ja asiantuntijoiden nimiä on korvattu heidän edustamiensa tahojen nimillä.

Tämän alaluvun katkelmissa on kaikissa keskeisenä strategiana *hyponymia*, eli toimijoita on selkomukautettu *yläkäsitteisiin*. Katkelmiin voisi katsoa sopivan myös muun

muassa *synonymian* strategia, koska toimijat julkaisujen välillä tarkoittavat aineistossani samaa asiaa, mikä on synonymian määritelmä. Tietysti itse hyperonyymeillä eli yläkäsitteillä toimijat ovat saaneet yleistävän merkityksen.

Ensimmäisessä esimerkissä (6) on kahdenlaista toimijan yleistämistä.

y6) Symposium kokosi yhteen noin sata rauhanvälityksen asiantuntijaa

s6) Kokoukseen osallistui sata ihmistä

Tässä katkelmassa (y6) puhutaan symposium-nimisestä tilaisuudesta, jonka YK järjesti. Tilaisuudessa käsiteltiin päätöslauselman aiheita, eli nuoria, rauhaa ja turvallisuutta. Yleiskielisessä versiossa lauseessa toimijoiksi voi tulkita *symposiumin* ja *rauhanvälityksen asiantuntijat*. Selkokielisessä versiossa (s6) lauserakenne on muutettu eksistentiaalilauseeksi, jossa lähdetekstin subjektin *symposium* korvaa teemapaikalla paikan adverbialina toimiva yleiskäsite *kokous*. Symposiumilla tarkoitetaan julkaisussa tilaisuutta, johon asiantuntijat ovat kokoontuneet keskustelemaan ja päättämään asioista. Se on toimijana abstrakti, eikä se voi itsenäisesti ”koota ihmisiä yhteen”, mikä saattaisi olla selkolukijalle vaikeasti hahmotettava ilmaus. *Kokous* on yleisemmin käytetty ja konkreettisempi sana tapahtumasta, johon vaaditaan useampi kuin yksi ihminen, joten se toimii samalla myös yläkäsitteenä symposiumille. Myös lähdetekstin objekti *sata rauhanvälityksen asiantuntijaa* on korvattu yläkäsitteellä: mukautuksessa eksistentiaalilauseen subjektina on *sata ihmistä*.

Sanalla *ihminen* korvataan selkomukautuksissa usein eri tekijöitä (Kulkki-Nieminen 2010: 44). Tämä johtuu siitä, että ihminen toimii eräänlaisena yläkäsitteenä lukuisille tekijöille, kuten asiantuntijoille, viranomaisille tai muille kansalaisille. Lisäksi se täyttää yhden selkokielen kriteereistä eli on tuttu ja konkreettinen sana, etenkin kahden pitkän yhdyssanan rinnalla, kuten esimerkin *rauhanvälityksen asiantuntija*. Koska toimija on selkomukautettu pienempien kielellisten komponenttien alueelle, on tässä käytetty strategiana myös *jakautumisen muutosta*. Selkomukautuksessa toimija *ihminen* on vain yksi itsenäinen sana, ja sen edeltä puuttuu määrite. Lisäksi tässä katkelmassa on havaittavissa *adaptaation* strategia, koska vierassana *symposium* on selkomukautettu, eli sopeutettu suomenkieliseksi sanaksi *kokous*.

Kaksi tarkkaa käsitettä (*symposium*, *rauhanvälityksen asiantuntija*) on korvattu yleisemmillä käsitteillä (*kokous*, *ihminen*). Samanlaista inhimillistämistä on tapahtunut seuraavassa katkelmassa (7).

- y7) Jo ennen päätöslauselman hyväksymistä nuoriso- ja kansalaisjärjestöt ovat korostaneet nuorten potentiaalia rauhan ja turvallisuuden teemoissa, kuten kestävän rauhan edistämässä sekä väkivaltaisen ekstremismin torjumisessa.
- s7) Monet ihmiset ovat ajatelleet jo kauan, että nuoret pitää ottaa mukaan edistämään rauhaa.

Näiden katkelmien välillä on käytetty samanlaista strategiaa kuin edeltävissäkin: ensimmäinen toimija *järjestöt* (y7) on korvattu yläkäsitteellä *ihminen* (s7). Yleiskielisen tekstin toimija *nuoriso- ja kansalaisjärjestöt* koostuu ihmisistä, joten sanalla *ihminen* voidaan kattaa ja tiivistää nämä yhdyssanat yhdeksi sanaksi. Koska kielen selkoistaminen pyrkii merkityksenannon inhimillistämiseen, on *ihminen* siihen monissa tapauksissa sopivin vaihtoehto (Kulkki-Nieminen 2010: 227). Lisäksi *ihminen* on geneerinen ilmaisu. Sillä voidaan kontekstin mukaisesti kuvata tiettyä joukkoa ihmisiä, mutta vain selkeämmällä tavalla. (Valtasalmi 2024: 51.) *Nuoriso- ja kansalaisjärjestöt* on ilmaisuna pitkä, koska siinä on yhdistetty kaksi yhdyssanaa yhdysmerkin avulla. Selkolukijan voi olla vaikea seurata tällaista kokonaisuutta, joten niiden korvaaminen yhdellä tutulla yläkäsitteellä on kirjoittajien mielestä ollut sopiva vaihtoehto.

Mukautuksessa toimijan *ihmiset* edellä on myös määritelmä *monet*, joka tarkoittaa sen, että kyseessä eivät ole kaikki maailman tai Suomen ihmiset. Tarkastelen sellaisia toimijoita, joilla on edellään määrite seuraavassa alaluvussa (5.2), mutta olen lisännyt tämän katkelman vain tähän alalukuun. Haluan kuitenkin mainita määritteestä *monet* sen, että se on selkokielessä yleinen kvanttorimäärite. Sanapari *monet ihmiset* on selkokielessä yleinen toimija. (Valtasalmi 2024: 98.) Kvanttorimäärite voi olla sekä henkilö- että asiaviitteinen. *Ihminen* toimii siis tässä määritteen pääsanana, joka avaa lukijalle sen, että kyseessä on henkilöviite.

Näistä molemmista katkelmista löytyy lisäksi myös toimija *nuorten* ja *nuoret*. Toimijoiden sana on sama, mutta selkomukautuksessa sen lauseenasema on paljon korostetumpi. Yleiskielisessä tekstissä *nuorten* on osana objektia *nuorten potentiaalia*, ja selkomukautuksessa *nuoret* on nessessiivirakenteen objektina heti sivulauseen alussa. Selkomukautuksessa *nuoret* on siis toimija, jota on painotettu lisäämällä se subjektin tilalle teemapaikalle. Nessessiivirakenteessa on nollapersoona, joten siitä ei käy ilmi kenen pitää ottaa nuoret mukaan. Tässä toimijan selkomukauttamisessa on käytetty käänösstrategian kaltaista *painopisteen muutosta*. *Painopisteen muutoksen* myötä sana korostuu tekstin sisällä.

Seuraavassa esimerkissä (8) on tapahtunut myös järjestöjen nimien yleistämistä.

y8) Kansainvälisistä kansalaisjärjestöistä erityisesti United Network of Young Peacebuilders (UNOY), Search for Common Ground (SfCG) sekä Global Coalition on Youth, Peace and Security (GCYPS) edistävät Nuoret, rauha ja turvallisuus -teemaa toiminnassaan.

s8) Maiden lisäksi myös monet kansainväliset järjestöt edistävät päätöslauselman asioita.

Tässä esimerkissä on yleiskielisessä tekstissä (y8) toimijan roolissa kolme eri kansainvälistä järjestöä, joiden nimet ovat englanninkielisiä. *United Network of Young Peacebuilders (UNOY)*, *Search for Common Ground (SfCG)* sekä *Global Coalition on Youth, Peace and Security (GCYPS)* on korvattu yläkäsitteellä *monet kansainväliset järjestöt* (s8). Yleiskielisen tekstin järjestöjen nimet ovat pitkiä ja vieraskielisiä, joten suomenkielisen yleistävän toimijan käyttö tässä on ollut selkomukauttajan mielestä varmasti ymmärrettävämpi vaihtoehto. Vaikka yleiskielisen lauseen alussa mainitaankin kansainväliset järjestöt, on siinä oman tulkintani mukaan päätoimijan roolissa kolme eriteltyä järjestöä. Jälleen *hyponymia* on ollut tässä pääasiassa käännösstrategiana. Järjestöjen selkomukauttaminen yläkäsitteeseen voidaan myös nähdä *adaptaationa*. Tulkitsen, että suomen selkokieleen ei kuulu vieraskielisten sanojen luetteleminen, varsinkaan jos niitä ei selitetä lukijalle. Tämän vuoksi ne on täytynyt sopeuttaa selkokielelle sopiviksi, mutta samaa tarkoittaviksi käsitteiksi.

Seuraavassa esimerkissä (9) on selkomukautettu subjekti-toimija lyhyempään sanaan.

y9) Yksittäiset jäsenmaat ovat kukin tahollaan vastuussa siitä, miten ne edistävät päätöslauselman toimeenpanoa.

s9) Maat voivat kuitenkin itse päättää, millä tavoilla ne toteuttavat sitä.

Tässä tapauksessa yleiskielisestä katkelmasta toimija on lyhentynyt kahdesta sanasta yhteen sanaan selkokieleen tultaessa, ja kyseessä on osittaistoisto. Toimija on vaihtunut yleiskielen *jäsenmaista* (y9) selkokielen *maihin* (s9). Tämä muutos on selkomittarin asettamien kriteerien mukaisesti lyhyempi ja tuttu sana. Lisäksi selkomukautuksen toimijan edeltä on poistettu määräite, eli adjektiivi *yksittäiset*. Adjektiivin poiston syynä voi olla se, että kirjoittaja ei ole pitänyt sitä pakollisena ymmärrettävyyden kannalta. Pelkkä

toimija *maa* toimii yläkäsitteenä jäsenmaille, joten *hyponymia* on ollut tässä jälleen käänösstrategiana. Maat ei sulje jäsenmaita pois, mutta tietysti vähentää merkityksen tarkkuutta. Ehkä selkomukauttajat eivät ole kuitenkaan tässä kohtaa pitäneet tarkkuutta ymmärrettävyyttä tärkeämpänä. Toimijan kohdalla on myös ollut keinona käänösstrategia *jakautumisen muutos*. Yleiskielen pidempi toimija on ilmaistu selkokielessä lyhyempänä, eli semanttiset komponentit ovat jakautuneet pienemmälle kohteelle.

Alla olevassa selkomukautuksessa (s10) on poistettu adjektiivimäärite toimijan edeltä.

y10) Kielenkäytön tulee olla eritaustaisille nuorille helposti lähestyttävää ja ymmärrettävää, ja nuorille tulee tarjota mahdollisuus saada tietoa ja vaikuttaa omalla kielellään.

s10) Asioista pitää kertoa kielellä, jonka nuori ymmärtää.

Selkokielisessä katkelmassa (s10) toimija *nuori* on saanut lauseen agentin ja subjektin roolin, kun lähdetekstissä (y10) subjekti on *kielenkäyttö* ja *nuoret* on adverbiaalinen asema. Molemmat *nuori*-toimijat ovat adjektiiveja, joita käytetään substantiivimelessä (Valtasalmi 2024: 53). *Nuori* on adjektiivina vakiintuneempi substantiivi kuin esimerkiksi *vanha*, ja sitä käytetäänkin aineistossani heti otsikosta lähtien. Toimija *nuori* on yleistävä ilmaus *eritaustaisista nuorista*, sillä sen voi katsoa sisältävän myös henkilöiden eri taustat. Toimija on muutettu myös yksikkömuotoon. Sen edeltä on poistettu adjektiivimäärite, joten selkomukauttajat eivät luultavasti ole tulkinneet sitä olennaiseksi, vaikkakin sillä on inklusiivinen funktio. Käänösstrategiana tämä selkomukautuksen keino olisi jälleen *hyponymia* eli *yläkäsitteen* käyttö. *Jakautumisen muutos* on myös ollut strategiana tässä toimijan kohdalla. Toimija on selkomukautettu ilman määritettä, joten kielellisten komponenttien määrä on jakautunut selkomukautuksessa pienemmälle alueelle.

Lisäksi selkokielisestä esimerkistä (s10) löytyy nollasubjekti nesessiivirakenteessa *asioista pitää kertoa*. Yleiskielisessäkin lauseessa on nesessiivirakenne, mutta siinä on ilmipantu subjekti *kielenkäytön*. Selkomukautuksessa ei kuitenkaan tiedetä, kenen pitää kertoa asioista. *Kielenkäyttö* on toimijana abstrakti, joten sen korvaaminen nollapersoonalla on luultavasti arvioitu havainnollistavammaksi. Tässä toimijan

muutoksessa käännösstrategiana on *abstraktiotason muutos*, jossa abstrakti sävy on muuttunut konkreettisemmaksi.

6.3 Toimijan tarkentuminen

Aineistossani on tarkennettu toimijoita muun muassa määritteiden avulla. Esittelen tässä alaluvussa viisi katkelmaa. Esittelen ensin selkokielisissä katkelmissa esiintyvät määritteet toimijoiden kanssa. Määritteet toimivat löytämissäni katkelmissa joko tarkentavina tai yleistävämpinä. Määritteet auttavat joko rajaamaan toimijan tarkemmin tai yleistämään sitä. Vaikka osa määritteistä toimii yleistävinä, en luokitellut niitä aikaisempaan kategoriaan (6.2). Yleistävillä määritteillä toimijan edellä on mielestäni eri funktio kuin yksittäisellä yleistävällä toimijalla. Palaan tähän pohdintaan myöhemmin tässä alaluvussa. Ensimmäisessä esimerkissä (11) on käytetty tarkentavana määritteenä tahon nimeä.

y11) Turvallisuusneuvoston päätöslauselma on kaikkia jäsenmaita sitova.

s11) Kaikkien YK:n jäsenmaiden pitää noudattaa turvallisuusneuvoston päätöslauselmaa.

Tässä selkomukautuksessa (s11) toimijaa on tarkennettu määritteen *YK* avulla. Yleiskielisessä otteessa (y11) toimijana on *jäsenmaat*, ja selkokielisessä otteessa saman toimijan edellä on substantiivin määritelmä *YK:n* (jäsenmaiden). *YK*:sta on puhuttu tekstissä jo aiemmin, minkä vuoksi yleiskielisessä tekstissä tuskin on nähty tarpeellisena toistaa sitä edelleen. Selkokieliseen tekstiin on kuitenkin lisätty *toisto*, mikä on yksi selkomukautuksen keinoista ja käännösstrategia. Lisäksi molempia katkelmia määrittää *kaikki*.

Toimijan tarkentamisessa on käytetty käännösstrategioina *jakautumisen muutosta* ja *painopisteen muutosta*. *Jakautumisen muutos* näkyy katkelmassa siten, että toimijan ympärille on lisätty kielellinen komponentti *YK*. Komponenttien lisääminen voi usein aiheuttaa tarkentumisen, minkä vuoksi selkomukauttaja onkin varmasti sitä käyttänyt. *Painopisteen muutoksen* voi arvioida näkyvän katkelmassa siten, että määrite *YK* korostaa ja painottaa jäsenmaiden merkitystä, ja koska toimija on nostettu lauseen alkuun teemapaikalle.

Seuraavassa esimerkissä (12) on käytetty kvanttorimääritettä tarkentamisen vuoksi.

y12) Internet ja sosiaalinen media ovat nuorille tärkeä yhteiskunnallisen vaikuttamisen väylä.

s12) Monelle nuorelle internet ja some ovat tärkeitä vaikuttamisen välineitä.

Tässä *nuoret* on toimijana molemmissa teksteissä. Selkomukautukseen (s12) toimija *monelle nuorelle* on kuitenkin lisätty heti lauseen alkuun, joten siinä on nostettu ihmistoimija teemapaikalle. Lauseen teemaosa, eli lauseenalkuinen tekijä, on usein lauseen lähtökohta. (Kulkki-Nieminen 2010: 80.) Tämän vuoksi selkolukijan on luultavasti helpompi ymmärtää ihmistoimija heti lähtökohdan merkityksessä.

Tässä lauseet tarkoittavat siis samaa asiaa, ja nuorten roolia on korostettu selkokielisessä lauseessa. Tämän vuoksi toimijan rinnalle on lisätty myös määrite *monet*, sillä se auttaa toimijaa olemaan itsenäisessä roolissa lauseen alussa sekä painottamaan toimijaa. Strategian voi siis nähdä samankaltaisena kuin käänösstrategian *painopisteen muutos*, jonka käytöllä temaattista painopistettä voidaan muuttaa. *Painopisteen muutos* näkyy myös tietysti määritteessä, joka korostaa lukijalle ehkä nuorten määrää ja toisaalta myös sitä, ettei lauseessa puhuta välttämättä kaikista maailman nuorista. Tämän kvanttorimääritteen lisäyksessä on tulkittavissa myös *jakautumisen muutos*. Toimija jakautuu selkomukautuksessa useampien kielellisten komponenttien alueelle.

Alla olevassa esimerkissä (13) on toimijana taas *nuoret*, jonka edelle on lisätty määrite.

y13) Kansallisella tasolla pääasiallisia tavoitteita ovat nuorten osallistumismahdollisuuksien laajentaminen sekä nuorten turvallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen.

s13) Ohjelman tavoite on lisätä kaikenlaisten nuorten osallisuutta ja hyvinvointia.

Katkelmaan (s13) on lisätty konkreettisen toimijan *nuorten* edelle adjektiivi *kaikenlainen*, jonka funktiona on tarkentaa ja määrittää lukijalle, että tekstissä puhutaan jokaisesta ja millaisesta tahansa nuoresta. Määrite korostaa lukijalle, että jokainen nuori tulee ottaa huomioon. Yleiskielisessä tekstissä (y13) lukija voi kontekstin avulla ymmärtää, että nuoret kuvaavat suurta joukkoa maailman nuoria, eikä esimerkiksi vain Suomessa asuvia nuoria. Selkokieliselle lukijalle tämän ymmärtäminen ei ole itsestäänselvyys, minkä vuoksi tarkennus on varmasti selkomukauttajien mielestä koettu tärkeäksi. Selkolukijoille

halutaan myös tällä tavalla luultavasti korostaa, että myös erityistarpeiset kuuluvat näiden nuorten joukkoon. Määritteellä on siis myös inklusiivisuutta lisäävä funktio.

Tässä yleiskielisessä virkkeessä on myös subjekteina nominaalistukset *osallistumismahdollisuuden laajentaminen* ja *turvallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen*. Verbeistä *laajentaa* ja *lisätä* on siis tehty substantiiveja eli teonnimiä. Teonnimet ovat virkkeessä objekteja, ja ne voi myös tulkita elottomiksi toimijoiksi, koska niiden takana jokin taho tai ihminen toimii. Selkomukautuksessa nominaalistukset on muokattu verbiksi *lisätä*.

Strategiana määrittelin tämän esimerkin samankaltaiseksi kuin *jakautumisen muutos* ja *painopisteen muutos*. *Jakautumisen muutos* näkyy toimijan kohdalla siinä, että toimijalle on lisätty selkomukautuksessa komponentteja, eli määrite *kaikenlainen*. Koko lauseeseenhan ei ole lisätty selkomukautuksessa komponentteja – selkokielen lause on luonnollisesti lyhyempi kuin lähtötekstin lause. *Painopisteen muutos* on tapahtunut toimijan kohdalla siten, että toimijan korostusta on lisätty määritteen avulla.

Seuraavassa esimerkissä (14) yleiskielisen tekstin abstrakti käsite toimijana on selkomukautettu tarkemmaksi toimijaksi ja konkreettiseksi esimerkiksi.

y14) Teknologian kehitys on mullistanut tiedonsaannin mahdollisuudet ja madaltanut merkittävästi osallistumisen kynnyistä.

s14) Esimerkiksi sosiaalinen media eli some helpottaa tiedon saamista ja osallistumista.

Yleiskielisessä katkelmassa (y14) *teknologian kehitys* on toimijan roolissa. Se on eloton toimija, mutta moni yleiskielen lukija voi ymmärtää, että kehityksen takana on asiantuntijoita, eli elollisia toimijoita. Elottomuuden lisäksi toimija on abstrakti, eikä siitä kuka tahansa välttämättä ymmärrä, mitä teknologian kehitys pitää sisällään.

Selkokielisessä katkelmassa (s14) toimija on muutettu *sosiaalisesti mediaksi eli someksi*.

Yleiskielisen tekstin lukija voi ymmärtää, että teknologian kehityksen alle kuuluu sosiaalinen media, toisin kuin selkokielen lukija, minkä vuoksi selkomukauttaja on saattanut päätyä tähän tarkentavaan ratkaisuun. Teknologian kehitys on laaja käsite ja voisi jäädä monelle selkokielen lukijalle epäselväksi. Vaikka sosiaalinen mediakin on eloton toimija, on se erittäin käytetty nykypäivänä monissa arkisissa ja virallisissa konteksteissa. Lisäksi some on helpompi kuin teknologian kehitys, koska se kattaa internetin verkkoalustat, ja sana on lyhyt. Moni ihminen voi käsittää sosiaalisen median abstraktista tasostaan huolimatta esimerkiksi puhelinsovellukseksi, jota voi näpytellä

sormilla ja katsoa puhelimen ruudulta. Siinä mielessä se on siis myös konkreettisempi toimija kuin teknologian kehitys.

Tässä esimerkissä voi nähdä käänösstrategioina *jakautumisen muutoksen*, koska sanan *eli* avulla kielellisten komponenttien määrä on lisääntynyt. Lisäksi selkokielen toimijan kohdalla on käytetty *toistoa* strategiana, kun toimija on toistettu *eli*-sanalla eri sanoin. Myös *hyponymia* on tässä strategiana, koska *sosiaalisen median* voi tulkita *teknologian kehityksen* alakäsitteeksi: se on syntynyt teknologian kehityksen tuloksena, ja sisältyy siis siihen. *Adaptaation* strategia näkyy tässä siinä mielessä, että *teknologian kehitys* ymmärtäminen kokonaisuudessaan vaatii myös teknologian osaamista lukijalta. Käsite on siis selkomukautettu eri käsitteeseen, jolla varmistetaan laajemmalla lukijakunnalta sen ymmärtäminen. Seuraavassa tapauksessa (15) on korvattu persoonapronomini toistamalla tarkka toimija.

y15) ...on varmistettava, että heillä on turvallinen ympäristö elää ja toimia.

s15) Nuoren ympäristön pitää olla turvallinen.

Persoonapronominien käytön on todettu lisäävän kirjoittajan ja lukijan välistä yhteyttä (Kulku-Nieminen 2010: 196). *He*-pronomini (y15) on kuitenkin luultavasti hieman etäisen kuuloinen selkolukijalle. Lisäksi selkokielisessä katkelmassa (s15) on toistettu jo aikaisemmin tekstissä mainittu toimija *nuori*, mikä takaa sen, että lukija pysyy paremmin perässä. Monikkomuotoinen toimija on myös selkomukautettu yksikkömuotoiseen toimijaan. Tällä ratkaisulla voi olla syynä toimijan tarkentaminen.

Tässä tapauksessa selkomukautuksen keinoja ovat olleet käänösstrategioihin verrattavat *toisto* käyttämällä toimijaa *nuoret* uudestaan lausetta edeltävien lauseiden tapaan. Persoonapronominin *he* ja substantiivin *nuori* voi myös tulkita synonyymeiksi tässä kontekstissa. Siispä *synonymiakin* on tässä hyödynnetty strategia. Näistä strategioista, kuten muistakin tämän alaluvun strategioista, aiheutuu tarkentamisen vaikutus merkitystasolla.

6.4 Muut kategoriat

Viimeisenä alalukuna esittelen ne kategoriat, joita aineistossani esiintyy vähemmän. Kategorioita ovat *toimijan tuominen esiin aktiivilla*, *toimijan tuominen lähemmäs persoonapronominilla ja tasavertaiset toimijat synonyymilla*.

6.4.1 Toimijan tuominen esiin aktiivilla

Tekstilajien väliltä poimin aineistooni vain kaksi muutosta (esim. 16 ja 17), joissa yleiskielen passiivi oli selvästi selkomukautettu aktiiviksi. Tämä kertoo siitä, ettei yleiskielisessä julkaisussa käytetty kovinkaan paljon passiivia, vaan abstrakteja aktiivitoimijoita, kuten *päätöslauselma* tai *Suomi*.

y16) Digitaalisia alustoja ja sosiaalista mediaa käytetään usein myös rauhantyössä verkostoitumistyökaluna ja niiden avulla luodaan uusia tiloja keskustelulle.

s16) [Internet ja some] ... Samat välineet sopivat rauhantyöhön.

Yllä olevassa esimerkissä on tapahtunut toimijan muutos. Aiheena on teknologia ja sen käyttö. Yleiskielisessä tekstissä (y16) *digitaaliset alustat ja sosiaalinen media* on objektina passiivimuotoisen lauseen teemapaikalla, ja se on selkomukautettu subjektiksi *samat välineet*. Aikaisemmassa lauseessa *välineistä* puhutaan *internetinä ja somena*.

Kummassakaan esimerkissä inhimillisiä toimijoita, eli alustojen ja välineiden käyttäjiä, ei ole esillä. Yleiskielisessä lauseessa on kuitenkin passiivimuotoinen verbi ja selkokielisessä aktiivimuotoinen verbi. Selkomukautuksessa *välineet* ovat elottomana subjektitoimijana, joiden todetaan sopivan rauhantyöhön, muttei kerrota, että miten ja kenen toimesta. Tästä huolimatta *väline* on konkreettinen asia, joka voi olla melko helposti ymmärrettävän toimijan roolissa.

Käännösstrategioina tulkitsen tässä *abstraktiotason* muutoksen sekä hyponymian, koska *välineet* toimii eräänlaisena yläkäsitteenä *digitaalisille alustoille ja sosiaaliselle medialle*. Havaitsen tässä lisäksi *painopisteen muutoksen* yhtenä strategiana, koska *internet ja some*, eli *välineet* pystyy olla aktiivitoimijan roolissa, mikä korostaa sanan toimijuutta. Myös adaptaation strategia on tässä tulkittavissa, koska tekninen käsite *digitaaliset alustat* on selkomukautettu tutuksi arkipäiväiseksi sanaksi.

Seuraavassa esimerkissä (17) on jälleen siirrytty passiivista aktiivitoimijaan.

y17) Vuonna 2022 järjestetään korkean tason jatkokonferenssi Qatarissa.

s17) Seuraava kokous on Qatarissa vuonna 2022.

Tässä esimerkissä passiivimuotoinen verbi *järjestetään* (y17) on korvattu elottomalla subjektilla *kokous*, jolla on aktiivimuotoinen verbi *on* (s17). Tämän lisäksi *kokous* toimii yläkäsitteenä ja kenties myös synonyyminä *jatkokonferenssille*.

Olen sijoittanut esimerkin tähän alalukuun enkä yleistämistä käsittelevään alalukuun (6.2), koska kiinnitin itse tässä tapauksessa enemmän huomiota passiivirakenteen muutokseen. Aineistossani on melko vähän tämän tapaisia muutoksia, minkä vuoksi on mielenkiintoista tarkastella tätä tapausta omassa alaluvussaan.

Vaikka *kokous* on abstrakti ja eloton toimija, se saattaa olla tutun ja arkisen käyttönsä vuoksi selkolukijalle ymmärrettävämpi kuin *jatkokonferenssi*, joka on yhdyssana ja harvemmin käytetty.

Tässä esimerkissä on selkomukautuksen keinona ollut käänösstrategian kaltainen *abstraktiotason muutos* – sinänsä konkreettisesta abstraktiin, koska inhimillinen passiivi on selkomukautettu elottomaksi abstraktitoimijaksi, mutta toisaalta tutun elottoman toimijan vuoksi lauseen abstraktiotaso on myös laskenut selkomukautuksessa. On hankala tulkita, kumpaan suuntaan abstraktiotaso on siis mennyt, ja se saattaa riippua lukijasta.

Keinoina ja strategioina on tässä lauseessa myös *hyponymia* sekä *synonymia*. Nämä strategiat voivat välillä olla melko samankaltaisia, mikä aiheuttaa strategioiden monitulkintaisuutta.

Toimijoiden välillä näkyy myös *painopisteen muutos* strategiana.

Selkomukautuksessa *kokous* on nostettu heti lauseen teemapaikalle, ja ajan ja paikan ilmaukset tulevat vasta myöhemmin. Tämä korostaa tietysti sitä, mitä ollaan järjestämässä, ja luultavasti takaa selkeän informaatorakenteen lukijalle. Yleiskielisessä esimerkissä *jatkokonferenssin* edellä on määrite *korkea taso*. Määrite painottaa lukijalle tilaisuuden virallisuutta ja tärkeyttä, etenkin koska sana konferenssi puhuu itse jo puolestaan ja on nimitys korkean tason kokoukselle. Selkomukautuksessa tämä toimija on kuitenkin vain *kokous*, mikä vähentää sen korostusta. Ehkä selkomukauttaja on ajatellut, että vaatimattomampi ja yksinkertaisempi sävy on ymmärrettävä ja olennaisempi selkolukijalle.

6.4.2 Toimijan tuominen lähemmäs persoonapronominilla

Aineistossani on kaksi tapausta, jossa toimija on korvattu persoonapronominilla. Ensimmäisessä esimerkissä (18) yleiskielen ilmipanematon toimija on selkomukautettu personapronominiksi.

y18) Vaikka Suomi ei ole konfliktimaa, myös Suomessa on tarpeen tehdä työtä rauhanrakennuksen edistämiseksi ja konfliktien ehkäisemiseksi.

s18) Vaikka Suomessa ei ole sota, meillä on muita ongelmia. – Siksi myös Suomessa tarvitaan rauhantyötä.

Yleiskielisessä ja selkokielisessä katkelmassa on käytetty e-subjektia eri kohdissa paikan adverbiaalilla kanssa, minkä vuoksi olen alleviivannut ne. Yleiskielinen (y18) predikaativilause, jossa on abstrakti toimija *Suomi*, on selkomukautettu (s18) eksistentiaalilauseeksi, jossa Suomi on paikan adverbiali ja subjektina *sota*, joka lienee helpompi kuin yleiskielisen lauseen predikaatiivi *konfliktimaa*.

Selkokielisessä tekstissä toimijuutta on tarkennettu myös persoonapronominilla. Yleiskielinen lause (y18), joka alkaa paikan adverbiaalilla (*Suomessa on tarpeen*), on selkomukautettu omistusrakenteeksi *meillä on muita ongelmia*. Me-pronominin avulla kirjoittaja voi luoda lukijaan syvemmän yhteyden tekemällä tekstin asiasta yhteisen (Kulkki-Nieminen 2010: 196). Lisäksi persoonapronomini on selkeyttävä lisäys lauseeseen ja se korvaa paikan adverbialia.

Selkokielisen katkelman viimeisessä lauseessa on päädytty passiivirakenteeseen verbin *tarvitaan* avulla. Passiivirakenne *tarvita*-verbeineen voi olla selkolukijalle tutumpi rakenne kuin kirjakielisempi aktiivirakenne *on tarpeen tehdä*.

Käännösstrategioiksi tulkitseen näissä katkelmissa sekä *abstraktiotason muutoksen* että *painopisteen muutoksen*, koska aktiivilause on muutettu passiiviksi ja persoonapronominin avulla toimija korostuu.

Seuraavassa tapauksessa (19) substantiivitoimija *osapuolet* on korvattu persoonapronominilla *he* selkomukautuksessa.

y19) Konfliktin jälkeisen vakauttamisen edellytyksenä on osapuolten riisuminen aseista ja integroituminen takaisin yhteiskuntaan.

s19) Ihmiset tarvitsevat sodan jälkeen tukea, että he voivat kotiutua takaisin yhteiskuntaan.

Tässä esimerkissä yleiskielisen tekstin (y19) toimija on korvattu selkomukautuksessa (s19) kahdella toimijalla. Toinen selkokielisistä toimijoista on *ihminen*, eli *osapuolten* yläkäsite. Olen halunnut lisätä tämän esimerkin kuitenkin tähän alalukuun enkä ensimmäiseen lukuun siksi, että tässä on toisena tärkeänä toimijana *he*-pronomini. Pronominien lisäys toimijoina on aineistossani harvinaisempi kuin yläkäsitteiden käyttö, joten olen halunnut sijoittaa tämän esimerkin omaan alalukuunsa. Kuten aikaisemmassa esimerkissä (s18), voidaan pronominin avulla tuoda lukija lähemmäs tekstiä ja tehdä asiasta vakuuttavampi. *He*-pronomini myös toistaa samaa aikaisempaa toimijaa, eli *ihmistä*. Tämä toisto on rikastuttanut lausetta ilman, että se on vähentänyt sen ymmärrettävyyttä

Yleiskielisessä lauseessa on kaksi nominaalistusta *riisuminen* ja *integroituminen*, jotka on johdettu verbeistä *riisua* ja *integroitua*. *Integroitua* on vierassana, ja tarkoittaa suomeksi *kotiutumista*, joka esiintyykin selkomukautuksessa. Näiden teonnimien rinnalla yleiskielisessä tekstissä esiintyy toimija *osapuolet* vain kerran. Teonnimien kaltaisissa metaforisissa muodoissa esiintyy yleisesti vähemmän määritteitä (Karvonen 1995: 153). Selkomukautukseen on lisätty kongruentit, eli subjektin mukaan taipuvat verbit *tarvitsevat* ja *voivat kotiutua*. Kahden tutun subjektitoimijan (*ihmiset* ja *he*) ja niiden predikaattien vuoksi lause on selkolukijalle ymmärrettävämpi. Lisäksi toimija *osapuoli* ei ole kovin arkinen sana, minkä vuoksi on sekin korvattu tutuilla ja yleistävämmillä sanoilla.

Käännösstrategioihin vertaamalla voi tulkita tässä tapauksessa *hyponymian* eli *yläkäsitteen* käytön toimijalla *ihminen*. Strategiana on ollut tässä myös *toisto*, koska toimija *ihminen* toistetaan persoonapronominilla *he*. Toiston ohella strategiana on käytetty *jakautumisen* muutosta, koska toimija *osapuoli*, joka on ilmaistu yleiskielessä vain yhden kerran, on ilmaistu selkokielessä kaksi kertaa. Toimijat ovat siis jakautuneet isommalle alueelle selkomukautuksessa. *Ihminen* ja *he* on nostettu heti omien lauseittensa alkuun subjektiksi teemapaikalle, eli niiden kohdalla on hyödynnetty *painopisteen muutosta*. Selkokielisen katkelman pääosassa ei olekaan enää *konflikti* tai *sota*, vaan siinä painottuvat ihmiset.

6.4.3 Tasavertaiset toimijat synonyymilla

Aineistostani löytyy kaksi esimerkkiä toimijan korvaamisesta selvällä synonyymilla. Esittelen niistä yhden. *Synonymia* ei ole tässä tapauksessa yleistävää (6.2), koska synonyymit ovat tasavertaisia.

y20) Vihapuheen ja häirinnän kitkemisen on oltava valtioiden prioriteetti, jotta kaikki voisivat ilmaista itseään turvallisessa tilassa myös digitaalisilla alustoilla.

s20) Maiden pitää huolehtia siitä, että myös internet on turvallinen kaikille.

Yleiskielessä (y20) esiintynyt toimija *valtio* on selkomukautettu (s20) toimijaksi *maa*. Tämä muutos ei aiheuta yleistämistä tai tarkentamista, koska sanojen välillä ei ole hyponymiaa. Synonyymit ovat tässä tapauksessa tasavertaisia. Valtio ja maa määritellään molemmat poliittisena ja alueellisena kokonaisuutena, jossa on asukkaiden järjestäytyntä yhteiselämää (Kielitoimiston sanakirja 2024 s.v. *valtio* ja *maa*). *Maa* on lyhyempi ja arkipuheessa käytetympi sana kuin *valtio*. Tämä on selkomittarin kriteerien mukainen keino, minkä vuoksi toimija on luultavasti korvattu tällä synonyymillä. Sanan *maa* käyttö noudattaa myös *adaptaation* käänösstrategiaa, koska tekstilaji ja lukijakunta on otettu siinä huomioon ja on keksitty valtiota tarkoittava selkokielelle sopivampi sana. Selkomukautuksessa *maa* on nostettu lauseen teemapaikalle, joten tämän toimijan selkomukauttamisessa on hyödynnetty *painopisteen muutoksen* strategiaa. *Painopisteen muutoksen* avulla korostetaan maita toimijana ja niiden tehtävää, eli huolenpitoa. Lisäksi selkokielen katkelman toiseen lauseeseen on lisätty toimijaksi *internet*, joka on yleiskielisessä lauseessa ilmaistu *digitaalisilla alustoilla*. *Digitaaliset alustat* ei ole toimijan roolissa yleiskielisessä katkelmassa, vaan toimijana on *kaikki*. Selkomukautuksessa siis *internet* on toimija, mikä saattaa johtua sanan yleisemmästä ja universaalista käytöstä, sekä sen lyhydestä. *Kaikki*-toimija on pysynyt yleiskielen tavoin myös selkomukautuksessa, mutta se on allatiivipäätteinen adverbiaali.

7. Tulosten yhteenvetoa ja pohdintaa

Tässä luvussa pohdin analyysiäni kokonaisuutena ja tarkastelen tärkeimpiä tuloksia. Olen jakanut analyysini tulokset alla olevaan taulukkoon (1). Taulukossa näkyy analyysilukujen otsikoissakin mainitut, ns. erilaisten mukautusstrategioiden aiheuttamat vaikutukset. Taulukossa näkyy jokaisen vaikutuksen esiintymismäärä koko aineistossani.

Abstraktin toimijan häivyttäminen passiivilla	73
Toimijan yleistyminen	23
Toimijan tarkentuminen	15
Toimijan nostaminen esiin aktiivimuodolla	2
Toimijan tuominen lähemmäs persoonapronominilla	2
Toimijoiden välinen synonymia	2

Taulukko 1. Mukauttamisen strategioiden aiheuttamien erilaisten vaikutusten määrä.

Selkokielisessä aineistossa on ollut 73 katkelmassa passiivin käyttöä sellaisissa lauseissa, joissa on yleiskielisessä tekstissä käytetty aktiivia. Tässä muutoksessa on ollut taustalla abstraktin aktiivitoimijan häivyttäminen. Tämä yllätti minut aineiston keruuvaiheessa, koska oletin ettei selkokielisessä tekstissä juuri esiintyisi passiivirakenteita. Passiivin esiintyminen selkotekstissä kertoo kuitenkin yleiskielisen tekstin korkeasta abstraktiotasosta, mikä on virkakielelle yleistä. Korkeasta abstraktiotasosta kertoo siis myös se, kuinka vähän selkomukautuksessa on käytetty aktiivitoimijaa sellaisissa kohdissa, joissa yleiskielisessä tekstissä on passiivi. Aineistossani oli nostettu selkomukautettua toimijaa esiin aktiivilla kaksi kertaa. Alun perin olisi voinut ajatella, että aktiivia olisi nimenomaan käytetty selkomukautuksessa enemmän kuin yleiskielisessä tekstissä.

Vaihtelu aktiivin ja passiivin välillä on edellyttänyt abstraktiotason muutoksen strategiaa. Näissä katkelmissa on lisäksi hyödynnetty *hyponymian*, *painopisteen muutoksen*, *adaptaation* ja *synonymian* strategioita.

Toisaalta selkomukautuksessa passiivirakenteita esiintyi eniten yhdessä tietyssä luvussa, jossa luetellaan Suomen toimintaohjelmaan liittyviä tavoitteita. Näitä katkelmia oli selkokielisessä tekstissä yhteensä 71, kun yleiskielisessä tekstissä niitä oli 73. Yleiskielisen tekstin tavoitteista melkein jokainen on säilytetty selkomukautuksessa luultavasti siksi, että tavoitteiden luetteleminen on julkaisun kannalta tärkeä asia. Tavoitteissa kerrotaan konkreettisemmin se, mitä toimintaohjelma ajaa ja mitä se käytännössä tarkoittaa. Koska yleiskielisessä tekstissä tavoitteiden luettelemisessa on sama kaava, eli toimija *Suomi*, on selkokieliseen tekstiin otettu myös johdonmukainen toimija, eli passiivirakenne, jonka edellä on paikan ilmaus *Suomessa* (3, 4, 5). Aineistossani esiintyi muitakin katkelmia, jossa aktiivitoimija on selkomukautettu passiiviin. Näissä katkelmissa yhteistä oli se, että aktiivitoimija oli abstrakti hallinnollinen termi (1) tai nominaalistus (2), joiden ymmärtäminen olisi selkokielen lukijalle luultavasti haastavaa. Lisäksi passiivin käytöllä on luultavasti noudatettu Selkomittarin kriteeriä (62), jossa suositellaan passiivin käyttöä sellaisissa tilanteissa kun ei tiedetä tarkkaa tekijää tai kun tekijän mainitseminen ei ole olennaista. *Suomi* (3, 4, 5) tai *kiusaaminen* (2) toimijana eivät tarkkaan avaa sitä, kuka toiminnan takana oikeasti on. Yleiskielisessä julkaisussa ei ole juuri lainkaan passiivirakenteita, vaan toimijoina on enemmän abstrakteja sanoja tai nominaalistuksia. Kuitenkin sellaiset yleiskielisen tekstin passiivirakenteet, joissa oli objektina abstrakti ilmaus (16, 17), oli selkomukautettu konkreettisemmaksi sanaksi, joka pystyi toimimaan aktiivitoimijana. Muuten yleiskielisen tekstin aktiivitoimijat oli säilytetty aktiivimuotoisina selkomukautuksessa, mutta toimijoita oli muutettu muilla tavoilla.

Aineistossa esiintyi melko paljon katkelmia, joissa toimija oli yleistynyt. Poimimassani 23 selkokielisessä katkelmassa on käytetty hyponymiaa, joista osa on ehkä tulkittaviksi myös synonyymeiksi. Toimijoiden edeltä on myös poistettu määritteitä tai yhdyssanoista alkuosia, eli käytetty jakautumisen muutosta strategiana. Tämä on aiheuttanut myös yleistämisen vaikutuksen. Tällaiset määritteet ovat olleet luultavasti selkomukauttajan mielestä epäolennaisia lukijan kannalta. Yleistävät toimijat aiheuttavat sen, ettei tekstin toimijoita ja aiheita käsitellä niin yksityiskohtaisesti kuin yleiskielisessä tekstissä. Miltei jokaisen yläkäsitteellä ilmaistun toimijan voi arvioida tutuksi sanaksi - ainakin tutummaksi kuin yleiskielisen toimijan (*kokous*, *ihminen*). Etenkin yleiskielen toimijoita, jotka on ilmaistu pitkällä lausekkeella, on selkomukautettu lyhyemmiksi

lausekkeiksi tai vain yhdeksi sanaksi (8, 9). Tällainen muutos noudattaa myös Selkomittarin kriteereitä (28, 30), joissa suositellaan käyttämään tuttuja sanoja ja välttämään pitkiä sanoja.

Pitkät lausekkeet ja vierassanat, joilla ilmaistaan lauseen toimijaa, voi nähdä virkakielen reaaliolina (6, 8). Ne ovat virkatekstien lukijoille osa yleiskieltä ja arkipäiväisiä tekstejä, mutta eivät selkokielen lukijoille. Moni yleiskielen lukija ei luultavasti edes huomaisi, jos lukisi suomenkielisen tekstin sisällä englanninkielisiä sanoja. Selkosuomen lukijalle vieraskieliset sanat voivat tehdä tekstin luettavuudesta entistä vaikeampaa. Näissä katkelmissa olen havainnut adaptaation strategian. Yläkäsitteellä yleiskielinen toimija voidaan selkomukauttaa helpompaan ja tutumpaan muotoon, mikä onkin yksi Selkomittarissa esitetyistä kriteereistä.

Myös toimijan tarkentumista esiintyy aineistossani 15 kertaa. Toimijan tarkentumisessa esiintyy erilaisia strategioita. Yleisin näistä kaikista on kuitenkin painopisteen muutos. Painopisteen muutosta on käytetty tarkentamaan toimijaa määritteen avulla – useimmiten adjektiivilla (*kaikenlaiset*) tai toisenlaisella kvanttorimääritteellä (*monet*). Painopisteen muutoksen avulla toimijoita on nostettu kaikissa luvuissa myös lauseen teemapaikalle, joko subjektiksi tai muuten heti lauseen alkuun (*esim. 7, 11, 16, 19, 20*). Painopisteen muutoksella on aineistossani lisätty toimijan korostusta, ei vähennetty sitä. Osassa katkelmia tarkentuminen toteutuu lisäsanana avulla (*11, 14*), mikä on paitsi korostanut ja tarkentanut lukijalle tarkkaa toimijaa, myös muistuttanut ehkä edellisissä lauseissa puhutuista aiheista ja kontekstista. Lisäsanalla *eli* (*14*) on myös noudatettu Selkomittarin kriteeriä (29), jossa suositellaan selittämään vaikeita sanoja. Lisäsanojen esiintymisessä on hyödynnetty jakautumisen muutoksen strategiaa.

Tarkentumista on tapahtunut myös muokkaamalla sanasta yksityiskohtaisempi ja tarkempi (*nuoret, välineet*). Tällaisessa tarkennustavassa on havaittavissa synonymiaa, jota on muuten aineistossa havaittavissa hyvin vähän. Näin on tapahtunut, kun persoonapronomini on selkomukautettu substantiiviksi (*15*). Vaikka persoonapronomineilla voi olla lukijan ja tekstin suhdetta lähentävä funktio, on niiden käyttö joissakin konteksteissa ehkä liian epätarkka. Jos tekstissä puhutaan useista eri toimijoista, lukijan voi olla vaikea hahmottaa, kehen viitataan persoonapronominilla kaiken keskellä. Siksi myös saman toimijan käyttäminen, eli toisto, on tarkentava ja lisää ymmärrettävyyttä. Tämä noudattaa myös Selkomittarin kriteeriä välttää synonymiaa, joka on asetettu varmaankin juuri ehkäisemään monitulkintaisuutta.

Toisaalta persoonapronomini tuo kieleen heti läheisemmän vivahteen. Se saa tekstin aiheen kuulostamaan yhteiseltä, ikään kuin kirjoittaja puhuisi suoraan lukijalle. Etenkin *me*-pronominilla on yhteisyyttä luova funktio (19). Sen avulla voidaan myös tehdä asiasta konkreettisempi, jolloin koko ympäröivä konteksti voi korostua lukijalle. Persoonapronominia on aineistossani käytetty viittaamaan jo aiemmin lauseessa mainittuun toimijaan (20). Persoonapronominien käyttämisessä täytyy luultavasti kuitenkin olla varovainen, jotta lukija pysyy perässä ja ymmärtää kehen persoonapronominilla viitataan.

Synonymiaa esiintyi aineistossani vähän, vain kaksi kertaa. Synonymia saattaa myös olla vaikeasti rajattava, koska siinä on paljon samankaltaisuuksia hyponymian kanssa. Se, että aineistosta ei löydy monta selvää yleiskielisen toimijan synonyymia selkomukautuksessa kertoo ehkä siitä, ettei selkokielisessä tekstissä voi korvata yleiskielen vaikeaa sanaa sen synonyymillä, koska usein sekin voi olla liian vaikeaa. Synonyymien välttäminen on myös yksi Selkomittarin kriteereistä (32).

Kaikkia seitsemää käänösstrategiaa on käytetty aineistossani monipuolisesti ja vaihtelevasti. Strategioista voi todeta sen, että niitä on käytetty ja ne ovat havaittavissa selkomukautuksessa. Vaikka selkomukauttaja ei olisi selkomukautusta tehdessään tiedostanut käyttävänsä käänösstrategioita, niin niiden havaitseminen kertoo mielestäni siitä, kuinka paljon selkomukauttamisessa ja kieltenvälisessä kääntämisessä on samankaltaisuuksia. Uskoisin, että kieltenvälisessä kääntämisessä strategioiden havaitseminen on usein kylläkin helpommin rajattavaa.

Strategioilla on selkomukautuksessa lisätty myös toimijoiden ja koko tekstin inklusiivisuutta. Tarkentavilla määritteillä on ilmaistu, että puhutaan esimerkiksi kaikenlaisista nuorista, eikä pelkästään suomalaisista tai vammattomista nuorista ja ihmisistä. Toisaalta selkomukautuksessa on myös poistettu adjektiivimääritteitä, joita esiintyy lähtötekstissä (10). Voisi olettaa, että jos lähtötekstissä on haluttu korostaa nuorten *eritaustaisuutta*, niin tämä sama säilytettäisiin selkokielisessä kohdetekstissä. Tämä todistaa, ettei inklusiivisuuden lisääminen ole välttämättä aina selkomukauttajien prioriteetti, vaan ennemmin ymmärrettävämpi kieli. Katkelmissa, joissa toimija *Suomi* on häivytetty passiivilla, voi havaita inklusiivisen näkökulman abstraktiotason laskemisen lisäksi. Toimijan häivyttämisellä on ehkä haluttu vedota sellaisiin lukijoihin, joilla ei välttämättä ole vahvaa suomalaista identiteettiä. Jättämällä toimija *Suomi* pois, ei ole jätetty tiettyä lukijakuntaa ulkopuolelle, vaan on korostettu, että tavoitteiden ja toimien tulisi koskea kaikkia ihmisiä ja valtioita.

Selkokielisessä tekstissä on mielestäni ylläpidetty lukijan mielenkiintoa, mikä on suotavaa (Eskelinen, Kuusi, Leskelä, Hartama-Heinonen, Pasanen & Pitkänen-Heikkilä 2023: 107). Vaikka tekstiä on tiivistetty melko paljon, on tärkeäksi arvioituja toimijoita säilytetty. Jos toimijat ovat olleet liian vaikeasti ymmärrettäviä esimerkiksi implisiittisyytensä vuoksi, niiden merkitystä on avattu havainnollistavilla sanoilla. Selkomukautuksessa on enemmän elollisia toimijoita kuin yleiskielisessä tekstissä, mikä on selkolukijalle havainnollistava keino. Tapahtumia voi olla helpompi seurata, kun sitä toteuttaa joku ihminen tai ihmisryhmä. Elottomiakin toimijoita esiintyy selkomukautuksessa, enimmäkseen silloin, kun yleiskielen toimija on eloton. Yleiskielen eloton toimija on kylläkin selkeästi säilytetty selkomukautuksessa silloin, kun se ei ole ollut kovin abstrakti, vaan ennemmin jokin konkreettinen väline tai asia.

Toiseen taulukkoon (2) olen lisännyt kaikki seitsemän strategiaa ja määrät, kuinka monta kertaa niitä on esittelemässäni aineistossa käytetty. Monissa tapauksissa olen havainnut useamman kuin yhden strategian olleen käytössä selkomukautuksessa. Tämä voi kertoa siitä, että monilla strategioilla on samankaltaisia seurauksia ja että raja strategioiden välillä ei ole täysin selkeä.

Abstraktiotason muutos	77
Hyponymia	23
Painopisteen muutos	20
Jakautumisen muutos	20
Synonymia	10
Adaptaatio	9
Toisto	3

Taulukko 2. Käännösstrategioiden esiintymismäärä selkomukautuksessa.

Lähtökohtaisesti käännösstrategioiden tulkinta ja havaitseminen toimijoiden selkomukautuksista on ollut melko helppoa etenkin silloin, kun olen tutustunut käännösstrategioihin perusteellisesti. Hankaluuksia on aiheuttanut kuitenkin käännösstrategioiden tulkinnan rajaaminen poimimiini katkelmiin. Tarkoitan rajaamisella sitä, kuinka monta käännösstrategiaa olen tulkinnut jokaiseen katkelmaan ja millä perustein. Joidenkin toimijoiden selkomukautukset ovat vaikuttaneet siltä, että niissä olisi voinut havaita lukuisia käännösstrategioita, ja niin olen havainnutkin. Olen kuitenkin valinnut käännösstrategioita katkelmien analyysiin sen mukaan, kuinka vahvasti ne siinä esiintyvät. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että en ole maininnut synonymiaa yleistämisen kategoriassa useassa kohdassa (luku 6.2). On ollut vaikeaa rajata ero yläkäsitteiden ja synonyymien välille, koska monissa tapauksissa ne ovat hyvin samankaltaisia – yläkäsitteen voi välillä tulkita synonyymiksi, koska se tarkoittaa samaa asiaa. Myös painopisteen ja jakautumisen muutoksella on yhteistä se, että usein jos toimijaa on korostettu esimerkiksi määritteellä, on siinä automaattisesti nähtävissä myös jakautumisen muutos, koska toimija laajentuu. Adaptaation strategian voisi tulkita useampiin katkelmiin, sillä onhan selkomukautuksessa kyse kokonaisvaltaisesta toimijoiden sopeuttamisesta selkokielifiseen ympäristöön ja ”kulttuuriin”. Tein adaptaation tulkinnalle kuitenkin melko tiukan rajauksen, ja tulkitsin strategian sellaisiin katkelmiin, joissa toimija oli korvattu kokonaan eri sanalla.

Kaiken kaikkiaan ne strategiat, jotka ovat vaikuttaneet olevan läsnä koko tekstissä, ovat toisto ja abstraktiotason muutos. Vaikka monien poimimieni katkelmien sisällä ei esiinny toistoa, on pitkin selkokielistä tekstiä toistettu muun muassa toimijaa *nuoret*.

Tämä on toki loogista päätöslauseلمان aiheen vuoksi, ja sama toimija esiintyy myös paljon lähtötekstissä. Matala abstraktiotaso säilyy myös koko selkokielisen tekstin ajan, ja toimijoilla on ollut suuri merkitys tässä.

8. Johtopäätökset

Tutkielman alussa esitin seuraavat tutkimuskysymykset:

- 1) Millaisia muutoksia lähtötekstin toimijoihin on tehty selkomukautuksessa?
- 2) Ovatko muutokset selkokielen suositusten mukaisia?
- 3) Millaisia käänösstrategioita selkomukautuksessa on käytetty, tai onko sellaisia havaittavissa?

Aineistonkeruun, analyysin ja pohdinnan jälkeen voin vastata kysymyksiin toteamalla, että lähtötekstin toimijoihin tehdyt muutokset selkomukautuksessa on tehty Selkokielen mittarin kriteerien mukaisesti. Suurin osa toimijoista on korvattu selkomukautuksessa eri sanalla (muun muassa yläkäsitteellä tai synonyymillä). Jos yleiskielinen toimija on säilytetty selkomukautuksessa, sen edelle on lisätty useimmiten jokin määräite. Joidenkin selkomukautettujen toimijoiden kohdalla on taas poistettu esimerkiksi sellaisia määritteitä, jotka eivät ole tekstin ymmärtämisen kannalta olennaisia. Inklusiivisuuden huomioiminen näkyy selkokielisissä toimijoissa, mutta ei aina. Toimijoita on myös lukuisissa tapauksissa siirretty eri kohtaan lausetta - useimmiten teemapaikalle. Yleiskielisen tekstin korkean abstraktiotason aiheuttamat ymmärrettävyysongelmat on ratkaistu selkomukautuksessa enimmäkseen passiivin käytöllä, mutta myös konkreettisemmilla aktiivitoimijoilla. Nämä muutokset selkomukautuksessa ovat olleet selkokielen suositusten mukaisia.

Olen havainnut selkomukautuksessa kaikki seitsemän valitsemaani käänösstrategiaa. Valitessani käänösstrategioita analyysin hyödyntämiseen, en ollut etukäteen sen tarkemmin arvioinut, kuinka hyvin ne aineistooni soveltuvat. Osasin kuitenkin jo tietämäni pohjalta arvioida, että nämä seitsemän strategiaa ovat hyvällä todennäköisyydellä verrattavissa selkomukauttamisen keinoihin.

Voin päätellä analyysistäni sen, että selkomukautus on ikään kuin uskollinen lähtötekstille, kuten käänöksistä on tapana sanoa. Uskollisuus näyttäytyy siinä, että

selkokielisessä julkaisussa on päätösten, tekojen tai tapahtumien taustalla pääasiassa samat toimijat kuin yleiskielisessäkin tekstissä. Selkomukautuksen toimijat eivät myöskään köyhdytä tekstin asiasisältöä, ja niiden avulla tekstin tärkein informaatio tulee ymmärretyksi.

Käännösstrategiat olivat tutkielmassani mielenkiintoinen lähtökohta, koska niiden vuoksi tarkastelin toimijoita erilaisista näkökulmista. Jos olisin tarkastellut toimijoita esimerkiksi vain selkomukauttamisen keinojen näkökulmasta, tulokset eivät olisi luultavasti olleet yhtä monipuolisia. Kääntäjäopiskelijana minulle oli mieluista saada käännösstrategioiden kautta syvempää ymmärrystä kääntämisen ja selkomukauttamisen välisestä suhteesta sekä huomata, että niillä on paljon yhteistä. Toimijoiden tarkastelu vain seitsemään käännösstrategiaan vertaamalla antoi melko yksityiskohtaisia tuloksia, joita oli myös melko mutkatonta tarkastella.

Jos voisin tehdä jotain nyt toisin, ottaisin analyysiin mukaan enemmän erilaisia käännösstrategioita analyysiin. Tutkielman teko antoi paremman ymmärryksen siitä, kuinka paljon samankaltaisuuksia selkomukauttamisella ja kääntämisellä tosiaan on. Olisin mieluusti vahvistanut tätä ymmärrystä sisällyttämällä ehkä harvinaisempia ja ei niin itsestään selviä käännösstrategioita analyysiin. Toisaalta seitsemän käännösstrategiaa analyysissäni mahdollisti tässä tutkielmassa selkomukautettujen toimijoiden syvemmän tarkastelun. Olisi mielenkiintoista tarkastella jotain muuta selkokielen osa-aluetta tai kielenpiirrettä ja ottaa tarkasteluun mukaan useampia käännösstrategioita. Tämä paitsi lisäisi yleistä tietoa selkokielestä ja kielellisestä saavutettavuudesta, myös vahvistaisi ajatusta siitä, että selkomukautus ja kääntäminen ovat rinnastettavissa toisiinsa.

Lähteet

Aineisto

Ulkoministeriö 2021: Nuoret, rauha ja turvallisuus. Suomen kansallinen toimintaohjelma 2021 - 2024.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163332/UM_2021_03.pdf?sequence=1&isAllowed=y (18.5.2025)

Ulkoministeriö 2021: Nuoret, rauha ja turvallisuus. Toimintaohjelman selkokieline tiivistelmä.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163525/Nuoret%2c%20rauha%20ja%20turvallisuus%20-toimintaohjelman%20selkokieline%20tiivistelm%c3%a4.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (18.5.2025)

Lähdekirjallisuus

Chesterman, A. (1997) *Memes of Translation*. Benjamins Translation Library.

Halliday, M.A.K. (2014). *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. Routledge.

Juusola, M. (2019). *Selkokielen tarvearvio 2019*. Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry.
<https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2021/05/Tarvearvio-2019.pdf>

Karvonen, P. (1995). *Missä on taloustekstin ihminen?* Teoksessa: Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä, 151–167. Kieli 9. Toim. Jyrki Kalliokoski. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos

Kielitoimiston ohjepankki. Kotimaisten kielten keskus a: Selkeät ja ymmärrettävät virkkeet ja lauseet. <https://kielitoimistonohjepankki.fi/vk/4-selkeat-virkkeet-jasenneltyteksti/selkeat-ja-ymmarrettavat-virkkeet-ja-lauseet/>
Viitattu 20.3.2025

Kielitoimiston ohjepankki. Kotimaisten kielten keskus b: Tekstintekijän tarkistuslista. <https://kielitoimistonohjepankki.fi/vk/tekstien-parantamisen-lahtokohtia/tekstintekijan-tarkistuslista/> Viitattu 20.3.2025.

Kielitoimiston ohjepankki. Kotimaisten kielten keskus c: Virkakieliyhteistyö Suomessa. <https://kotus.fi/virkakieli/virkakielityo-meilla-ja-muualla/virkakieliyhteistyö-suomessa/> Viitattu 20.3.2025

- Kielitoimiston ohjepankki. Kotimaisten kielten keskus d: Hyvä virkakieli hyödyttää kaikkia. <https://kotus.fi/virkakieli/hyvan-virkakielen-hyodyt/hyva-virkakieli-hyodyttaa-kaikkia>. Viitattu 20.4.2025
- Kielitoimiston sanakirja. 2024. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/valtio>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 19.3.2024 [viitattu 20.3.2025].
- Kulkki-Nieminen, A. (2010). Selkoistettu uutinen. Lingvistinen analyysi selkotekstin erityispiirteistä. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8093-5>
- Kuusi, P., Pitkänen-Heikkilä, K., Hartama-Heinonen, R., Leskelä, L., Pasanen, P., & Eskelinen, J. (2023). *Selkomukauttaminen käänösstrategioiden valossa: Havaintoja kääntäjänkoulutuksesta*. *Virittäjä*, 127(1), s. 90-108. <https://doi.org/10.23982/vir.111955>
- Kuusi, P., & Taivalkoski-Shilov, K. (2024). *Vertaileva tekstianalyysi*. Teoksessa A. Korhonen, E. Pitkäsalo, & S. Hokkanen (toim.), *Tutkimusopas - käännöstiedettä opinnäytteisiin*, s. 170–180). Tampere Studies in Language, Translation and Literature; Nro B9. Tampereen yliopisto.
- Leppihalmi, R. (1997) *Culture Bumps, An Empirical Approach to the Translation of Allusions*. Multilingual Matters Ltd.
- Leskelä, L. (2021) *Easy Language in Finland*. Teoksessa Lindholm, C. & Vanhatalo U. (toim.), *Handbook of Easy Languages in Europe (2021)*. Frank & Timme. https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/52628/Handbook_of_Easy_Languages_in_Europe.pdf?sequence=12&isAllowed=y
- Leskelä, L. (2020). Helppoa vai vaativampaa selkokieltä – selkokielen mittaaminen ja vaikeustasot. *Puhe ja kieli*, 39(4), 367–393. <https://doi.org/10.23997/pk.75679>
- Leskelä, L., & Kulkki-Nieminen, A. (2015). *Selkokirjoittajan tekstilajit*. Kehitysvammaliitto ry, Oppimateriaalikeskus Opike.
- Maaß, C. (2019) *Easy language and beyond: How to maximize the accessibility of communication*. Research Centre for Easy Language (FLS). <https://hilpub.uni-hildesheim.de/server/api/core/bitstreams/b4904fb4-5d77-43b0-9b35-1612b38233db/content>
- Newmark, P. (1988) *A Textbook of Translation*. University of Surrey.
- Nida, E. (1964) *Toward a science of translating: with special reference to principles and*

procedures involved in Bible translating. Leiden : Brill

- Pedrini, G. (2022). *Accessibility as a path to equality: The case of easy-to-read language in Italy.* Teoksessa S. Ahrens, R. Schulz, J. Kröger, S. Hernández Garrido, L. Keller & I. Rink (toim.), *Accessibility – Health Literacy – Health Information* (s. 183–205). Frank & Timme.
<https://www.frank-timme.de/de/programm/produkt/accessibility-health-literacy-health-information?file=/site/assets/files/6495/9783732989218.pdf>
- Pym, A. (2010). *Exploring translation theories.* Routledge; Taylor & Francis Group.
- Rutanen, K. (2020). *Kahden selkokielisen työelämäsanaston vertailu. Fokuksessa verbikonstruktiot.* Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/b5d4a1bb-153b-4ce9-9b44-2b296f50170d/content>
- Selkokeskus 2021a. Selkokielen määritelmä. (Luettu 15.3.2025)
<https://selkokeskus.fi/selkokieli/selkokielen-maaritelma/>
- Selkokeskus 2021b. Selkokielen tarve (Luettu 20.3.2025)
<https://selkokeskus.fi/selkokieli/selkokielen-tarve/>
- Selkokeskus 2021c. Helpot kielen rakenteet. (Luettu 15.3.2025)
<https://selkokeskus.fi/selkokieli/nain-kirjoitat-selkokielta/helpot-kielen-rakenteet/>
- Selkokielen mittari 2.0. Selkokeskus 2022.
<https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2022/04/Selkokielen-mittari-2.0.pdf>
- Toury, G. (2012). *Descriptive Translation Studies – and beyond.* Tel Aviv University.
<https://www.jbepatform.com/docserver/fulltext/9789027274595.pdf?expires=1704900948&id=id&accname=id22569136%2F1&checksum=8DA83D4B744C90264220E067698CB8C7>
- THL (7.12.2023). *Selkokieli*
<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/asiakasprosessi/neuvonta-ja-ohjaus/selkokieli>
- Uotila, E. (2012) *Selkokieltä esitteillä. Kelan selko- ja yleiskielisten esitteiden tekstuaalinen analyysi.* Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/0b15b123-350c-4386-b2f9-69097613d4f4/content>
- Valtasalmi, I. (2024). *Teksti- ja käyttäjänäkökulmia selkokielen sanastoon.* Tampereen

yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-3538-0>

- Van Dijk, T. A. (2010). *Discourse, knowledge, power and politics. Towards Critical Epistemic Discourse Analysis*. Pompeu Fabra University, Barcelona.
<https://repositori-api.upf.edu/api/core/bitstreams/7e5b73c5-2359-4888-8ae4-03c92ab36538/content>
- Vehmas-Lehto, I. (2002). *Kopiointia vai Kommunikointia? Johdatus käännteoriaan*. Finn Lectura.
- Vinay, J.P. & Darblenet, J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English. A methodology for translation*. Benjamins Translation Library.
- VISK: § 912 *Missä mielessä subjekti on tekijä?*
<https://kaino.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=912>
- VISK: § 1321 *Passiivi käy, jos ihmistä tarkoittava subjekti käy*.
<https://kaino.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=1321>
- VISK: § 1423 *Mitä deiksis on?*
<https://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=1423>

Resumen del trabajo en español

Universidad de Helsinki

Facultad de Humanidades

Programa de Máster en Traducción e Interpretación

Orfelia Cueto Ursin: *¿Partes o personas? ¿Finlandia o nosotros?* Comparación de los actores en textos oficiales de la lengua estándar y de la lectura fácil

Trabajo Fin de Máster

Mayo 2025

Introducción

En el presente trabajo de fin de máster observo y estudio el lectura fácil (LF). Más específicamente, observo los *actores* de la lectura fácil. Con actor me refiero al componente de la oración que realiza, recibe o de otra forma está presente en un mensaje. Hago una comparación entre dos textos en finés: uno escrito en lenguaje estándar y otro escrito en lectura fácil a base del texto en lenguaje estándar. Me concentro en las estrategias con las cuales han hecho cambios a los actores en el texto claro. Mi objetivo es ver si puedo comparar los medios para la escritura de la lectura fácil a la traducción y sus estrategias. Los dos textos que comparo son textos oficiales publicados por el Ministerio del Exterior de Finlandia. El tema de las publicaciones es el procedimiento de Finlandia sobre la resolución de las Naciones Unidas (NU) *Jóvenes, paz y seguridad*.

La lectura fácil se refiere a una forma del idioma en la cual se ha simplificado su estructura, su contenido y su vocabulario. Los *actores* del idioma, es decir los componentes que realizan o reciben la acción, también son parte de este cambio. Un texto de lectura fácil puede ser escrito a base de un texto en lenguaje estándar. Con *estándar* me refiero al idioma que la mayoría de una comunidad de una lengua lee, usa y entiende. Un texto de lectura fácil también puede ser un texto independiente, es decir, escrito originalmente en lectura fácil. La lectura fácil también puede utilizarse oralmente. La población que usa y necesita la lectura fácil no es homogénea. La mayoría de las personas para las cuales va dirigida la lectura fácil, son personas discapacitadas, extranjeras, mayores o tienen otras dificultades cognitivas.

En 2019 fue aproximado que en Finlandia, entre 650 000 y 700 000 personas necesitan la lectura fácil y la cifra va creciendo cada año. Algunas de las razones para el crecimiento de esta necesidad son el incremento de la inmigración, el descenso del nivel de lectura entre los jóvenes y el envejecimiento de la población. En Finlandia, el Centro de la Lectura Fácil (*Selkokeskus*) se encarga del desarrollo de la LF.

Las publicaciones que yo analizo están escritas en lenguaje oficial por las autoridades. El lenguaje oficial se caracteriza generalmente por ser difícil y abstracto. Contiene muchas expresiones y conceptos administrativos y legislativos. Este tipo de palabras suelen ser difíciles hasta para los lectores del lenguaje estándar. En Finlandia se recomienda firmemente a las autoridades utilizar lenguaje claro y comprensible. También se habla bastante de la igualdad de lenguaje, para que todos los ciudadanos y residentes puedan utilizar y comprender el finés. Por esto, las autoridades como el Ministerio del Exterior finlandés, publican textos y presentaciones en lectura fácil. Según el Centro de la Lectura Fácil (2021), existen tres razones por las cuales un texto debería ser convertido a la lectura fácil: cuando el tema concierne a todos los ciudadanos, cuando el tema concierne especialmente a las personas que necesitan la lectura fácil y cuando el tema y la información solo están disponibles en formato digital.

Mis preguntas para este trabajo de fin de máster son:

- 1) ¿Qué tipo de cambios han hecho en los actores en el texto en lectura fácil?
- 2) ¿Están hechos los cambios según las recomendaciones de la lectura fácil?
- 3) ¿Qué tipo de estrategias de traducción han utilizado en la lectura fácil, si es que se pueden identificar?

2. Material y metodología

El material para mi tesis son los extractos que he escogido de las publicaciones oficiales. Las publicaciones se llaman *Jóvenes, paz y seguridad: El procedimiento nacional de Finlandia 2021-2024. (Nuoret, rauha ja turvallisuus: Suomen kansallinen toimintaohjelma 2021-2024)*. La publicación se trata del procedimiento finlandés entre 2021 y 2024 sobre la resolución de la NU. La publicación original (20.8.2021) está escrita en lenguaje estándar y consta de 54 páginas. La de lectura fácil (1.10.2021) consta de 28 páginas. Elegí estas publicaciones porque pienso que el tema es actual e importante, ya que habla de los jóvenes, de los cuales muchos necesitan la lectura fácil. Ambas publicaciones están disponibles en el archivo digital Valto, donde el Ministerio del Exterior y el Consejo de Estado de Finlandia publican presentaciones, informes y otro tipo de publicaciones en lenguaje estándar y en lectura fácil. La publicación en LF que yo he escogido tiene un sello oficial de lectura fácil, que demuestra que el texto está aprobado por el Centro de Lectura Fácil.

He leído y analizado ambos textos completamente. Los textos son informativos, lo cual significa que informan a su lector de un cierto tema. Algo típico de un texto informativo también es que esté publicado por una institución. El objetivo del informe es hacer ganar conciencia

a su lector sobre el potencial de los jóvenes y sobre su importancia en mantener la paz y la seguridad.

En mi trabajo, aplico el método de análisis textual comparativo. He empezado leyendo ambos textos de una manera distante, y luego de una manera cercana. Esto me ha ayudado a comprender el contexto y los detalles de los textos. El análisis textual comparativo es uno de los métodos más antiguos de los estudios de la traducción (Kuusi & Taivalkoski-Shilov 2024: 170). Antes de haber empezado la comparación me he asegurado de que los textos son equivalentes. El análisis de mi trabajo es cualitativo, pero también tiene características cuantitativas porque he contado el número de estrategias analizadas. Mi objetivo ha sido encontrar cambios entre los actores, y con qué tipo de estrategias se han realizado los cambios. Por esto, mi método es también observar la edición de la lectura fácil tomando como punto de referencia las estrategias de traducción.

Me he familiarizado con ambos textos, y luego he escogido extractos según mi propio conocimiento. Primero he leído el texto escrito en lenguaje estándar y después el texto escrito en lectura fácil. Con la ayuda de mi mentora, he decidido analizar los actores de la lengua. En la segunda ronda de lectura, he alternado entre los textos y me he concentrado más en los detalles. Cada vez que he notado una frase con un cambio en los actores, lo he anotado. He terminado con 101 extractos.

Cuando tuve los extractos escogidos, empecé a analizarlos según las estrategias de traducción y los categoricé en cuatro categorías según los efectos que causan las estrategias (capítulo 5). En mi análisis presento 20 extractos en total. Por un lado he querido presentar actores versátiles y por otro lado he querido presentar el tipo de actores que se presentan a menudo en los textos. Estoy segura de que con aún más atención uno encontraría más extractos de los textos, pero en este trabajo no había recursos suficientes para un análisis tan amplio.

3. Las fórmulas de la lectura fácil y las estrategias de traducción

Entre la traducción y la lectura fácil hay muchas similitudes. En el proceso de crear lectura fácil, uno tiene que leer y luego escribir (Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015: 36). Newmark (1988: 11) destaca que todo tipo de proceso textual requiere una comprensión y lectura específica. En el área de la lectura fácil y la traducción existe el concepto de texto fuente y texto meta. En ambos procesos, el escritor tiene que comprender bien y luego analizar la lengua fuente para poder crear el mismo mensaje en la lengua meta. Aunque la LF del finés es el mismo idioma que el finés estándar, se considera como un tipo de lengua diferente. En la traducción y en la LF, el escritor tiene que tomar en cuenta a los lectores y los recipientes de la lengua, y tienen que adaptar el idioma a la

cultura y entorno meta. La edición de la lengua no se realiza accidentalmente, sino que tiene medios y estrategias calculados.

En Finlandia, el Centro de la Lectura Fácil ha dado instrucciones para la lectura fácil durante más de 20 años, y en 2018 publicó el Medidor de la Lectura Fácil (*Selkokielen mittari*). El medidor funciona como apoyo para un escritor de LF, y consta de criterios para la LF. Con la ayuda de los criterios, uno puede convertir la lengua estándar en lectura fácil. En mi análisis, he tomado en consideración algunas partes de los criterios, por ejemplo: (7) *El tema es discutido principalmente por actores y personas concretos*, (28) *el uso de vocabulario familiar*, (31) *el uso de palabras concretas*, (62) *el uso de la voz pasiva solo cuando no se sabe quién actúa o cuando el actor no es relevante*.

Las estrategias de traducción son los medios que un traductor utiliza para solucionar un “problema” en la traducción (Lörscher 2005: 599). Sobre las estrategias no existe una opinión única entre los especialistas. Sin embargo, muchos están de acuerdo en que las estrategias deberían crear una *equivalencia* entre la lengua fuente y la lengua meta. La equivalencia en la traducción no significa correspondencia literal, sino el mismo valor del mensaje en la lengua fuente y la lengua meta (Pym 2010: 6-8).

Para mi trabajo he escogido siete estrategias que aplico en mi análisis. Entre paréntesis después de cada estrategia, he escrito la cantidad de veces que ha sido aplicada en mi material. La primera estrategia es la *adaptación* (9), que se usa cuando se supone que algo no existe en la cultura o en la lengua meta y, por eso, hay que crear una situación para la cultura meta que el lector comprenda (Vinay & Darbelnet 1995: 38-40). También he escogido estrategias presentadas por Chesterman (1997: 101-104): *la sinonimia* (10), que es traducir algo por su sinónimo; *la hiponimia* (23) que es traducir algo por su hiperónimo o hipónimo; *el cambio del nivel de abstracción* (75), donde la unidad abstracta es traducida a una unidad más concreta; *el cambio de la fisión* (20), donde los mismos componentes semánticos se dividen en múltiples o en menos focos, por ejemplo reduciendo o aumentando la cantidad de palabras en el texto meta; y *el cambio del énfasis* (20), que significa aumentar, reducir o editar el énfasis o el punto temático del mensaje, por ejemplo con un atributo adjetivo. La especialista finlandesa Vehmas-Lehto (2002: 39-40) también ha hablado de la estrategia de la *hiponimia*, y como es utilizada para traducir realias de un idioma y de su cultura que no existen en la cultura meta. La última estrategia que he incorporado en mi trabajo es la *repetición* (3) (Nida 1964: 128), que significa repetir un mensaje, a veces de una manera diferente. Opino que todas estas estrategias son comparables con la lectura fácil y sus medios.

4. Actores

Con un actor no me refiero solamente a los sujetos, sino a otras partes de la frase también. Un actor puede realizar o recibir una acción. La capacidad de poder registrar los actores de un texto tiene que ver mucho con la comprensión del texto. Para los escritores existe una recomendación de evaluar si en su texto se ven claramente los actores. Las publicaciones que yo analizo tienen un carácter informativo, y en los textos informativos los actores representan una parte importante. Los textos informativos suelen expresar acciones y procesos, donde hay alguien que los realiza. Si el lector no entiende quién está actuando en un texto, hay un riesgo de que tampoco entienda el contexto y el mensaje alrededor del mismo. Normalmente, la estructura del texto, en adición al actor, consta de un proceso y un objetivo. Es decir, el actor de un texto necesita ciertos constituyentes alrededor suyo para que sea interpretado como un actor (Halliday 2014: 83-84).

De todos los constituyentes de una frase, el sujeto tiene más rasgos de un *agente*. En la gramática, el agente se refiere a la capacidad de empezar y realizar una acción (VISK § 912). Sin embargo, el actor del texto no siempre es el sujeto, por ejemplo en estructuras pasivas o en estructuras con dominancia del *paciente*. Una presentación clara de los actores del texto es importante también porque la mayoría de textos informativos y oficiales hablan de alguna manera sobre la humanidad o fenómenos humanos. Por esto la manera en la que se presenta a las personas es importante, por ejemplo, desde el punto de vista de la identidad, el género y la clase social (van Dijk 2010: 13).

En un estudio anterior sobre los actores en un texto oficial resultó que en textos económicos hay muchos actores “no-humanos”. Un actor no-humano puede ser *la competitividad internacional*, que es un actor abstracto y es reconocido como actor por una comunidad que tiene la misma comprensión del mundo (Karvonen 1995: 155-156). Es decir, el lector observa e interpreta a los actores del texto a través de su propio conocimiento del mundo. Muchas veces los lectores de la LF no tienen el mismo conocimiento ni experiencia del mundo que los lectores de la lengua estándar. Por esto, es importante que el escritor preste atención a eso al escribir actores en el texto.

En la lectura fácil, el objetivo es expresar el actor de la manera más clara posible. Estas maneras pueden ser la adición de un adjetivo atributo (*muchas personas*) o el cambio de la forma pasiva en la forma activa. Si la forma activa tiene un actor abstracto, puede ser demasiado difícil, y por eso es mejor que sea cambiado a la forma pasiva. En el finés, la forma pasiva es siempre humana, y siempre tiene un actor humano implícito. Si el actor no puede ser deducido, muchos escritores de la LF recomiendan el uso de un actor hiperónimo, como *persona* o *humano*, porque ayudan a visualizar al actor y son palabras inclusivas (Valtasalmi 2024: 51). La inclusividad

es importante en un texto de LF porque su público suele ser diverso (Kulkki-Nieminen 2010: 144-146).

5. Análisis y resultados principales

He dividido los extractos escogidos en seis categorías según los efectos que han causado las estrategias de traducción: *desaparición del actor abstracto*, *generalización del actor*, *especificación del actor* y *otros* (*aparición del actor*, *acercamiento del actor* y *actores iguales con sinonimia*). He decidido presentar 20 extractos en total. He hecho la selección entre los extractos presentados según cuáles son más claros para la presentación sin su contexto. También he querido presentar extractos variados.

La categoría más grande de todos resultó ser *el desaparición del actor abstracto*, que se presentó en 73 casos. La mayoría de estos casos se encontraron en un capítulo, donde se repetía la misma estructura en ambos textos. En el capítulo, han nombrado objetivos y maneras mediante las que Finlandia puede trabajar por la resolución, el siguiente caso siendo un ejemplo:

lengua estándar 1) Finlandia mejora la educación de los jóvenes y sus posibilidades económicas en países frágiles.

lectura fácil 1) En Finlandia, se mejora la educación y las posibilidades de los jóvenes en países inestables.

En este caso (1) el actor abstracto *Finlandia*, ha sido reemplazado con la forma pasiva *se mejora*. En el finés, la forma pasiva es siempre humana. Por esto, el escritor seguramente ha evaluado que la forma pasiva es más fácil de comprender que un país como actor.

La segunda categoría más grande es la *generalización* del actor. Mediante la generalización el escritor puede reducir la distancia entre el texto y el lector, y crear más fácilmente una conexión al mundo del lector. La generalización ocurrió en el material 23 veces, mayormente con la estrategia de hiponimia, como en el siguiente ejemplo.

lengua estándar 2) De las organizaciones especialmente United Network of Young Peacebuilders (UNOY), Search for Common Ground (SfCG) y Global Coalition on Youth, Peace and Security (GCYPS) contribuyen al tema de Jóvenes, Paz y Seguridad en sus actividades.

lectura fácil 2) A parte de los países, muchas organizaciones internacionales contribuyen al tema de la resolución.

En este caso (2), las organizaciones escritas en inglés y con palabras largas como actores, son demasiado complicadas. A parte de esto, no son tan relevantes para el lector, por eso han sido convertidas en un hiperónimo y un actor general *organizaciones internacionales*. La edición de las palabras escritas en idioma extranjero (inglés) es comparable con la estrategia de *adaptación*, porque claramente en la lectura fácil del finés no es correcto utilizar palabras de otro idioma. Con los atributos *muchas e internacionales* el lector recibe toda la información necesaria, pero de una manera más comprensible. El atributo cuantitativo deja entender que no son pocas las organizaciones que trabajan por el tema, y que son de varias partes del mundo. También he podido notar la estrategia *cambio de la fisión* porque con su atributo el actor de LF está dividido en una área más grande que en la frase estándar. En la siguiente categoría de *especificación del actor* se utilizan muchos atributos para especificar y describir al actor. Este efecto ha ocurrido 15 veces en el material.

lengua estándar 3) En el nivel nacional los objetivos principales son extender las posibilidades de participación de los jóvenes y mejorar la seguridad y el bienestar de los jóvenes.

lectura fácil 3) El objetivo del programa es mejorar la participación y el bienestar de todo tipo de jóvenes.

En este caso (3) el escritor de lectura fácil ha subrayado al actor con un atributo que es comparable con la estrategia del *cambio del énfasis*. Con esta estrategia, *jóvenes* está más acentuado, y resalta la inclusividad, porque se entiende que el texto se refiere a todos los jóvenes y no solo a los jóvenes finlandeses, por ejemplo También se puede notar la estrategia *cambio de la fisión* porque con su atributo el actor de LF está dividido en una área más grande que en la frase estándar. En la categoría de *otros*, está el *surgimiento del actor con la forma activa*, que ocurrió dos veces.

lengua estándar 4) En 2022 será organizada la siguiente conferencia de alto nivel en Qatar.

lectura fácil 4) La próxima reunión será en Qatar en 2022.

La frase estándar (4) está escrita en forma pasiva, y tiene un objeto abstracto. En la frase LF hay un sujeto más concreto, *reunión*, que reemplaza a *conferencia*. En mi análisis no tengo claro si *conferencia* y *reunión* son sinónimos o si una es un *hiperónimo*. Sin embargo, la estrategia clara que

se presenta aquí es el *cambio del nivel de abstracción*. También se ha utilizado la estrategia del *cambio del énfasis*, porque el actor *reunión* está en el principio de la frase como sujeto, donde resalta más que en la frase estándar.

El siguiente efecto se identificó dos veces, y se trata del *acercamiento del actor con un pronombre*.

lengua estándar 5) El requisito para la estabilización después de un conflicto, es el desvestimiento de armas y la integración a la sociedad de las partes.

lectura fácil 5) Las personas necesitan apoyo después de una guerra, para que ellos puedan integrarse de nuevo a la sociedad.

Aquí (5) el actor estándar *partes* es editado a dos actores: *personas*, que es un hiperónimo, una palabra neutral y fácil, y *ellos*, que es un pronombre y por eso probablemente resulta más fácil. Las estrategias aplicadas son *la hiponimia*, *la repetición*, *el cambio del énfasis* – porque los actores de LF están situados en el principio de las frases como sujetos –, y *el cambio de la fisión* – porque los actores están divididos en una área más grande que en la frase estándar. La última categoría es la *sinonimia* que ocurrió dos veces.

lengua estándar 6) La eliminación de la expresión del odio y del acoso debe ser la prioridad de los estados para que todos puedan expresarse en un espacio seguro también en las plataformas digitales.

lectura fácil 6) Los países tienen que asegurarse de que también el internet sea seguro para todos.

En finés, el *estado* y el *país* son iguales, es decir, no existe hiponimia entre ellos. *Estado* suena como una palabra oficial y por eso seguramente aparece en el texto estándar. Para un lector de lectura fácil, la palabra no es muy cotidiana, y por eso la palabra *país* ha sido utilizada en el texto de LF. En la frase estándar, *plataformas digitales* no es un actor, pero en la frase de LF, su sinónimo o quizás hiperónimo *internet* es un actor no-humano, esto es comparable con la estrategia *cambio del énfasis*.

En conclusión, existen muchas similitudes entre las estrategias de traducción y las maneras de escribir lectura fácil. Las similitudes más grandes son en el nivel de abstracción y las estructuras pasivas y activas. Con las maneras de transformar los actores a la lectura fácil también hay claramente una función de inclusividad. El lenguaje aplica su inclusividad para no dejar a

ningún grupo o tipo de personas fuera de los actores. Esto se demuestra por ejemplo en la utilización de actores neutrales y de adjetivos que incluyen a todos. Los actores de LF en el material analizado son editados según los criterios de LF: son concretos y cotidianos, son descritos de una manera explicativa, hay repetición entre ellos y son más humanos. En algunos casos ha sido bastante difícil interpretar qué tipo de estrategias son equivalentes con los medios de LF. En varios casos, en un extracto aparecen muchas estrategias, y una cierta estrategia se ha identificado en varias categorías. Esto demuestra que las estrategias no siempre son métodos precisos, sino tienen la capacidad de ser flexibles y variar, al menos en la lectura fácil. Para un estudio similar en el futuro, sería interesante incorporar más estrategias de traducción para poder expandir la imagen de la lectura fácil y la traducción.

